

Breizh Brevez

**MARO PER-MARI MEVEL
EUR STOURMER HAG EUR SKRIVAGNER**

K. RIOU : AR PUNS

Ar brezoneg e buhez
ar homuniou

N° 62 - 1983

BRUD NEVEZ

Kelaouenn vrezoneg mizieg.

Niverenn 62

Miz c'hwevrer 1983

Rener: Andreo Merser.
Sekretour: Jakez Salaun.

An oll lizerou ha skridou a zo da veza kaset da Brud Nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200 Brest.

Priz an niverenn-mañ: 10 lur.

Koumanant-bloaz:

- priz ordinal: 70 lur.
- koumanant-skoazell: azaleg 80 lur.
- studierien: 50 lur.
- broiou estrañjour: 100 lur.

Eur houmanant a dalvez evid 10 niverenn.

Ar chekennou-bank a zo da veza kaset war-eeun da: Brud nevez, 6, ru Beaumarchais, 29200, Brest.

Ar chekennou-post a zo da veza lakaet war K.R.P.: « Brud Nevez » 893-94 P Roazon.

Ar houmananchou evid ar broiou estrañjour a zo da veza kaset, e arhant peb bro, da: Dawson-France, B.P. 40, 91121 Palaiseau Cedex France.

I.S.S.N.: 0399-7014.

Disklêriet hervez al lezenn: kenta trimiziad 1983.

C.P.P.A.P.: 34 627.

Ar merour: P.M. Mevel.

Moulet ez-prevez gand Brud Nevez.

C. evid an oll bennadou.

N'eus ket a aotre da adembann eur pennad diwar Brud Nevez heb beza bet an aotre d'henn ober.

Ar skridou hag ar pennadou a vez embannet e Brud Nevez n'emaint ket da veza lakaet war gont ar gelaouenn heh-unan, war gont ar re o-deus skrivet anezo hebken. Ar skridou ne vint ket embannet a vo kaset endro ma vez tu.

Embannet e vez BRUD NEVEZ gand skoazell EMGLEO BREIZ.

Taolenn

Charlez ar Gall: P.M. Mevel, stourmer ha skrivagner.....	3
Naig Rozmor: P.M. Mevel, eur skrivagner brokuz.....	6
P.M. Mevel: Pour-bran, D'unan dianket war an hent braz, lizer.....	9
P.M. Mevel: War hent an distro.....	12
K. Riou: Ar puñs.....	21
L. Conq: Hekleo Traoñ-Bouzar.....	32
Emgleo Breiz: Ar brezoneg hag ar huzulioù tiez-kêr.....	44
A. Keravel: Bet sevenet gand eun ti-kêr evid yez ha sevenadur Breiz.....	47
J.S.: Ar skolioù libr: an emgann diweza?.....	51
K. Riou: Luskellerez war-zu ar Béd gwenn.....	53
K. Riou: Eur feunteun rimadellou.....	54
J. Goyat: Hoperien da zañsal.....	55
Lizerou.....	56

Tresadennoù gand **Fulub ar Gouail**.

Per-Mari Mevel Stourmer ha skrivagner

Per-Mari Mevel oa prestig da grogi gand e nao bloaz ha tri-ugent p'eo marvet d'an 19 a viz c'hwevrer diweza, pemp sizun goude beza bet skoet e galon gand eur gaouad poan yud. D'al lun 25 eo bet lidet e obidou e iliz Rosko: eul lodenn e galleg gand beleg ar barrez, eul lodenn all (an overenn interamant) e brezoneg gand an Ao. Chaloni Falc'hun. Banniel Breiz, displeget gand Naig Rozmor a holoe an arched. E-kichen: banniel kañv kombatanted 39-45.

Ar wech diweza eo bet digouezet din konta kaoz gand Per-Mari Mevel oa da houde devezioù gouel an Ollzent, er C'houerhed, da interamant Anjela Duval, bloaz hanter zo. Yah an den, dik d'ar paotr, sonn evel eun dervenn. Peseurt sekred oa e hini eta pa rede ar bloavezioù dreistañ heb garana an disterra roufenn war e dal? « Sevel da houlou-deiz, emezañ, lenn ha labourad gand ar bluenn keit ha ma pign an heol en oabl; krogi er falz pe er bal goude merenn, heb damanti ouz ar horv.» Ar reolenn-ze, gwir eo, oa hini va henvroad abaoe ma oa deut war e leve da Rosko, deg vloaz bennag a zo; eun troad amañ, eun troad all e Plouenan el leh m'e-noa ivez eun toullig-ti hag eun dachenn-zouar.

N'eo ket e Bro-Leon koulskoude eo bet ganet Per-Mari Mevel, med e-kichenig chapel vrudet Santez Anna ar Palud, er Porze, en eun tiegez labourerien douar, d'ar 16 a viz meurzh 1915. Ne oa anezañ nemed eur hrouadurig c'hoaz pa oe kufunet korv e dad gand eun obuz e douarou priellek Verdun. Dindan lagad glaharet e vamm e kreskas ar minor, e-kichenig e hoar hag eun tad-koz madelezuz, kalvez deuz e vicher. Da heul e gammedou kenta e teue, gand ar bugel, brezoneg dindan an teod. Brezoneg! Ar yez nemeti a ree ganti

pa yeas d'ar skol hag a dalvezas dezañ paka ar « vuoh » (ar simbol) aliesoh gwech evid d'e dro. Hogen, diskouez a ree ar paotrig beza speredet: « Hennez a rank beza kaset pelloh » eme ar mestr-skol. O veza ma oa intañvez a vrezel, ar vamm he-doa droed da gaoud eur zikour-arhant digand ar Stad evid skoliata he mab. Ha setu ar hrennard yaouank 'ta, kaset e pañsion da lise Kemper. Tapet gantañ ar vachelouriez e yeas da Roazon evid kenderhel gand e studiour: el lise Châteaubriand da genta, er skol-veur da houde, betek dezañ gounid an aotregez-kelenn war ar galleg hag ar yezou klasel. Tremenn a reas ive eun arnodenn evid kaoud eun testenñ war ar brezoneg hag ar yezou keltieg goude beza heuliet kenteliou Pierre Leroux.

E Gwened, Montroulez – hag e Valognes e Bro-Normandi – eo e krogas Per-Mari Mevel gand e vicher. E-pad nebeud-tre amzer, gwir eo, rag e goñje a jome gantañ da ober. Tostaad a ree ar brezel. Edo e skol an danvez-ofiserien e Saint-Maixent pa roas an Alamanted o zourtid braz e miz mê 1940. E Cherbourg el leh ma oa bet kemennet dezañ mond, e kouezas prizoniad. Nebeud goude, edo evel kalz re all, a-dreñv an orjal dreineg en eur stalag, er Silezi.

Eun devez, an nevez-amzer anezi, p'edod o cheñch stalag dezañ, e klaskas kaoud hed e har en eur lammad diouz an treñ. Daou zevz da houde oe lakeet an dorn warnañ endro ha kaset d'eun toull-bah nepell diouz Königsberg e Prus ar Reter. Tri miz diwezatoh e klaskas adarre, gand daou gamalad all, sachu e skasou gantañ. Ar wech-mañ an taol a deuas da vad. Goude beza treuzet an Alamagn, ar Bejig ha tizet al lodenn euz Bro-Hall chomet dieub e chomas skoachet eur pennad amzer a-raog dond endro da Valognes evid adkemer e bost. A-veh distroet di, e klask kaoud darempred gand tud ar Rezistañs hag e teu da veza ezel euz ar strollad-kuz « Centurie ». War zigarez mond da heulia kenteliou da Skol-Veur Caen, dindan eun ano faoz (Mouchel), e raio ar mond-dond etre Valognes hag ar gêr-ze, o tougen, e riskl e vuhez, paperiou a beb seurt o tenna d'ar brezel-kuz en eur hornad-bro a dlee just a-walh dond da veza an dachenn-emgann e miz even 1944. Neuze, kercent ha dialoubet hanternoz ar h/Cotentin, an ofiser yaouank a wisk adarre e zillad ha n'o diwisko nemed e miz ebrel 1945.

Echu al lahadeg, Per-Mari Mevel avad, daoust d'ar groaz a vrezel ha d'ar medalennoù lugernuz all gounezet gantañ, ne wel nemed dismantrou ha teñvalijenn dirazañ. Na ti na toenn ken, pulluhet peb tra. Prederiou war e spered. Red eo klask eun hent nevez d'ar vuhez hag eñ ober eur goulenn da vond d'ar Gouadeloup evid pevar bloaz, ha

d'an Togo da houde evid daou vloaz all.

Ne hortozas ket avad beza anvet endro e Breiz (e Pont-'n-Abad e-pad eur pennadig, e Brest e 1952) evid krog gand eur stourm all, ar stourm evid ar brezoneg ha kultur or Bro. E 1945 dioustu e kinnig e skoazell da Armand Keravel da adsevel strollad skolaerien ha kelennerien AR FALZ, bet mouget e-pad ar brezel. Kercent ha niverennoù kenta ar gelaouenn e kaver enni pennadoù diwar e bluenn. Beb bloaz ivez, diwar neuze, e vo gwelet e benn e-touez stajidi Skoliou-hañv Ar Falz, ar garg gantañ euz ar henteliou brezoneg hag ar haozeadennoù a beb seurt diwar-benn danveziou or hultur. Bewech ma ra Ar Falz pe Emgleo Breiz eun tourtid war-raog, P-M Mevel a zo e-touez an dileuridi a ya da skei war doriou ar Prefeti, ar Rektora, ar Minister, Soursial a ra ouz ar henstrivadegoù kinniget da vugale ar skoliou laik ha beb bloaz d'ar yaou-Bask emma war an hent o kestal evid ar brezoneg.

E 1954 emma e-touez an dud a zavas ar gelaouenn halleg **Les Cahiers de l'Iroise**, hag e 1957 e penn ar vrezonegerien a zavas **Brud**. Ugent vloaz diwezatoh pa lak Jakez Salaun hag A. Merser **Brud Nevez** war ar mên-font e kemer war e chouk mererez ar gelaouenn hag en em ginnig da zevel ha da zastum danvez eviti. Kement leor nevez moulllet e brezoneg a dremen dre e zaouarn hag e sav diwar pep hini anezo eur renta-kont onest ha dibistig. E blijadur avad a zo dreist-oll kinnig pennadoù diwanet diwar e ijin e-unan: danevellou, kontadennoù, pennadoù (fromuz pe fentuz) evid ar skingomz, peziou-c'hoari, Barzonegoù ivez, koulz ha gwerziou ha soniou. Moullet zo bet eun toullad euz ar re-mañ en eul leorig dindan an ano **Kan ha Stourm**, med chom a ra c'hoaz dornskridou diembann en diretenn. Eun devez a deuo e hellint emichañs, beza embannet.

Ar brezoneg a ree Per-Mari Mevel gantañ eo hini ar rummad a anvan-me « ar skrivagnerien goz »: ar re bet desket ha komzet ar yez ganto en o yaouankiz d'eur mare ma rede ar gwad gwella enni hag hi e barr he hened, Breiz o kaoud c'hoaz eur zevenadur dezi hehunan. N'eo ket stank an dud a oar, koulz ha ma ouie P.M. Mevel, rei d'eur ger boutin an dalvoudegez klok ha gwirion eo e hini: don pe skañv, striz pe ledan, goapauz pe fromuz hervez an implij greet outañ hag al leh dibabet evitañ er frazenn. N'em-eus ket anavezet barrekoh den evid diskoacha dindan ar homzou pemdezieg eur stumm-lavar o klota strisoh gand ar pez a fell d'ar spered diskulia, ha lakaad eur helh hoaluz da greski endro d'eur bomm dihortoz.

Charlez ar Gall.

Per-Mari Mevel: eur skrivagner brokuz.

Na pebez spontadenn!

Ar helou a zo digouezet ganen evel eun taol kurun. Piou 'dije soñjet oa echu buhez eun den hag zeblante yah-pesk? En den entanet, leun a fent, eul labourer ha beteg re, ar pezh marteze e-neus noazet ouz e yehed rag ne ouie ket disternia, ne gave e blijadur nemed el labour.

Hag a-greiz-toud eur waskadenn yud war e galon, eun infarktuz an hini oa.

Greet eus dezañ kement ha ma heller ober, eur miz eo padet ar stourmadeg etre ar vedisined hag an Ankou, azezet mud en tu all d'ar gwele, o hedal an eur da zamma e breiz.

Bet on ouz e weled en ospital ha klasket e-neus va digemered ken laouen ha kustum. Daoust ha dezañ santoud ne oa distro ebed ken evitañ, ne glemme ket, asanti a ree penn-da-benn d'e blanedenn ha lavaret e-neus kenavo din gand eun nerz-kalon e-neus rannet va hini.

Marvet eo d'an 19 a viz c'hwevrer, n'e-noa nemed seiz vloaz ha tri-ugent.

Daou zervez da houde, bodet endro d'e famill hlaharet, e vignoned, niveruz, diredet d'e obidou e Rosko, ne oant ket evid dalher war o daelou. En ano an oll, Charlez ar Gall e-neus lavaret dezañ eur hena-vo fromuz.

Per-Mari Mevel a oa eur Breizad penn-kil-ha-troad hag eur stourmer.

Ganet e oa e Plonevez-Porze, e-kichen chapelig Santez-Anna-ar-Palud a gare kemend-all. Evel just ar brezoneg eo bet yez e gavel. Deuet da veza kelenner, trubuilhou e vuhez o kas anezañ taol da vor, taol da venez euz kampou yen ar brizonidi en Alamagn da zouarou tomm ar Gwadeloup pe Afrika, n'int ket deuet a-benn da ziskar e garantez-vro (ar hontrol eo) na da zistrei anezañ diouz yez e vamm.

E vrezoneg a oa flour, yah, pinvidig ha gand e bluenn eo e kasas e stourmadeg evid Breiz. Eur bluenn lemm ha tener war ar memez tro, eur bluenn fentuz ivez, evezierz euz ar vuhez pemdeziég, eur bluenn leal evel an den. Per-Mari Mevel a oa eur skrivagner brokuz. Savet e-neus eur bern danevellou, barzonegou, rimadellou, kana-ouennou; darn anezo zoken a zo bet troet e flamankeg ha darn all e kembraeg evel « Ar hleuz ». Ouspenn ped renta-kont studiet piz a zo bet embannet gand « Brud Nevez ». E oberenn vrudeta eo **Kan ha Stourm**. Deski a ra deom kana en eur stourm evid or frankiz.

Maro Per-Mari Mevel a zo eur holl braz evidom hag eur rivin evidon-me hag a genlaboure gantañ abaoe pemp bloaz. Ar seurt tud-ze ne vezont ket ramplaset.

Dre zigouez oam deut da veza amezeien ha mignoned, plijadur or-beze o komz euz on labour. Dizale or-boa divizet labourad asamblez.

D'ar poent-se oa tud yaouank diwar-dro o houlen diganen sevel evito peziou-c'hoari nevez a ree diouer dezo. Klasket em-oa dija henn ober med, dreizon va-unan, ne erruen ket mad ganto, pe e vezent re hir, pe diéz da leurena... e gwirionez ne anavezen ket an teknik. Per-Mari eñ a ree, maout oa zoken war ar c'hoariva, med marteze evid sevel peziou e-unan e vije manket dezañ muioh a faltazi... me n'em-oa nemed faltazi! Setu on emgleo a zigoueze mad.

Evel-se an eil o sikour egile om deuet a-benn da zewel pemzeg pezc'hoari berr (1) hervez goulenn ar strolladou c'hoariva.

Hirio e vezont c'hoariet e peb korn ar vro, dreist-oll gand strollad ar **Vro-Bagan**, hag ar zaliou a vez alvez re vihan evid niver ar zellerien.

Laouen e vezem o weled eur seurt digemer d'on labour, ar pezh a roe deom nerz-kalon da genderhel ha kenderhel or-befe greet...

Siwaz ar maro a zo deuet da gloza an abadenn ziweza hag eur ridoch du a zo kouezet trumm war al leurenn sklêrijennet.

Ar maro! Eur gudenn ha n'eo ket bet diskoulmet gand jedoniezh vodern ebed! Ar maro ouz va lezel mantret! Bremañ, kement eñvor a zigas ahanon endro d'an amzer laouen ma kenlabourem asamblez. Ha koulskoude en desped d'ar hañv o klask va moug d'an ampoent eh ouzon ervad, an ankounah a gavo abred pe ziwezad an tu d'en em zila ennon, rag an eñvor hag ar galon n'int ket feal a-walh evid dalher enno kostez-ha-kostez ar re veo e-keñver ar re varo.

Marcel Proust a skrive kement-mañ hag a zo aonuz: « N'eo ket ablamour ma varv or mignoned eo e tiskar or harantez evito med ablamour ma varvom ivez tamm-pe-damm d'o heul.»

Ha gwir e tle beza pa welan abaoe ken teñval ar goabrenn a-zioh va zi.

Hogen red e vezo seha an daelou, labour a jom da ober.

Warhoaz, kousto pe gousto, e krogin adarre em fluenn emzivadezh paneve nemed evid senti ouz Per-Mari: Kan ha Stourm, a lavare, neketa? Hag ivez peogwir ar vuhez a rank chom treh d'ar maro.

Doue ra bardono d'an anaon.

Naig Rozmor.

(1) Unan anezo « Planning an Diaoul » a zo ivez troet e kembraeg gand an Dr Ashton ha c'hoariet e vez e Bro-Gembre.

Kristian BRISSON

AR REDER-MOR

Romant pe varzoneg?
Deoh da varn!

20 lur (150g)

Pour-bran

Ganin gwall-zamm war va spered,
Am-eus gwelet e toull ar gloued
Bugaligoù daoulagad glan,
O divreh leun a vleun pour-bran.

Daoust d'ar goañv du oh ober reuz,
Eo bet trohet war ar wrimenn,
Diwanet sonn e-tal ar hleuz,
Kurunenn goant an aourgeotenn.

Kinnig a ra paotr ha paotrez
D'an dud o bleuniou a-vriad.
Prenit, prenit a galon vad
Danvez melen ho levezet!

Hag e tremen kant ha kant all,
Teñval o zal, heb ober van,
Heb ober van ouz ar pour-bran,
War hent divleuñ o buhez dall.

D'unan dianket war an hent braz

Pehini da genta 'n-eus foeltret al liorz
Savet enni ken koant bleuñv ruz or harantez,
Ha stanket ar stivell a rede dibaouez?
N'eus digarez ebed: ha teh! ne ran forz!

Eet da vugel e kelh da zivreh re dener
On dihunet e-mesk va housk strobinnelluz:
D'am ene c'hoaz eur wech ar béd a gan yahuz
Evel er foenneier youhadenn ar falher.

Dre vor ha dre venez luskellet war beb gwerz
E walhan dibreder en aveliou va nerz
Ha kerzoud a hellin, dizaotret, brezelour.

Koulskoude, piou oar? Pa vo strewet ha teuzet
Ganin-me va lorh, er vuhez pa vin beuzet
E talhin marteze skeud da vleo melen-aour.

Per-Mari Mevel.

Lizer

Eul lizer digand Per-Mari Mevel da Charlez ar Gall.

Lomé, an 30 a viz ebrel 1950

Mignon ker,

Digand Keravel am-eus klevet e oas klañv. Emichañs n'eo ker re vinimuz da gleñved, ha dioueta 'ran dit eur pare founnuz, ha beza buan war-zao, birvidig evel Marheg an Nevez-Amzer (1).

Dre amañ, en Togo, en em zalh an traou madig a-walh. Skoet on bet gand eun taol paludism chudaz, e deveziou kenta ar bloaz, ha pignet ar wrez ennon beteg 40,9, ma oa red d'ar mezeg lakaad astenn war ar follenn temperatur. Ne lonken ket a-walh a ginin, ha marteze re a Goñgnak-Pèrier. Eur gwall-vro a zo outi ha dalhmad eo red enebi ouz an dommder, ar hlebor, hag eur bern kelien louz, gwaska ar rochedou diou pe deir gwech bemdez. A-hend-all n'eo ket divourruz beza amañ; « couleur locale » a zo, forz pegement, dreist-oll gand ar merhed o tougen o bronnou noaz; n'eus nemed ar gisti a guz pezh a zo bet roet dezo gand Doue.

Emañ ivez re zu ar vro-mañ, evel ar Vretoned, o klask lakaad o yezou (Ewhé, Mina, ha me oar, 24 anezou en Togo hepken), da veza kelennet er skoliou, ha harpet stard int gand an ONU.

Bremaig, e deiziou kenta miz gouere, e tistroin d'ar gêr, ma toug ahanon ar harr-nij dibistig. Marteze e hellom mond d'ober eun droiad da Vro-Gembre, da skoulma eur wech c'hoaz kleze Arzur.

Va gwella gourhemennou d'ar wreg ha d'ar vugale ha gwelloc'h yehed dit-te.

P.M. Mevel.

G.S: Huanadi a ran war-lerh chistr fresk Plonevez, an avalou-douar, ar higsall druz, an anduilennou mogedet.

(1) Pez-c'hoari gand P.J Helias (sonerez gand Jef ar Penven) bet c'hoaniet evid ar henta gwech d'an 10 hag 11 a viz gwengolo 1949 e-kerz Skol-hañv AR FALZ er Releg Plouneour-Menez (Notenn gand Charlez ar Gall).

War hent an distro

Forsan et haec olim meminisse iuvabit.
Vergilius.

(Marteze eun devez e vezi laouen oh eñvori an traou-ze ivez).

Bremañ e welem edo an nevez-amzer o skuba dalhmad mêziou divalo Ostpreussen. Ma kendalhe leurennoù ar « Stalag » da veza kaillareg gand ar hler o trei da bri a-dakadennou ledan, en tu all d'an orjal-dreineg e hlaze ar pradou, ar gwez a zave sonnoh o brankou divehet hag en em wiske a zeliou bihan. Fonnuz meurbed e kreske kement tra, rag du-ze n'eo an hañv nemed eur mousc'hoarz lent e-kreiz pinijenn ar goañv.

Hag ar brizonidi, goude beza bet skoachet keid-all er goueled ar barakennou, a zaille bremañ er-mêz evel konikled euz o douarennoù, da heolika, gand o dremmou louet, o baroiou digempenn hag o daoulagad divuhez. Mouezioù touelluz ar béd o tivorfila a zave adarre e don o izili. Na klouedennou moraillet, na « miradoriou » uhel-gwintet, ne stanke an hent ouz an êzennoù klouar da zond da hoarí endro deom. A-zav, sko ouz bevonn an drezenn-houarn maillet, e welem dre doullou-sklêr ar gwez-pin, dirazom, hent braz Stblack da Gönigsberg, eun hent heñvel ouz ar re all, daoust dezañ da veza bet hini Napoleon gwechall, da vond da aloubi bro-Rusia; darempredet e oa gand bugaligou o redeg d'ar skol, gand kouerien o vlenia o loened ha gand merhed yaouank o divreh noaz, gwisket e robennou livet braz. Tremen a ree ar vuhez dirazom, ken tost ha ken pell war eun dro, ar vuhez kollet ganeom abaoe ma oam kraouiet amañ, dinerz ha dioberiant, ha goap a ree ouzom. On nozvezioù a oa leuniet bre-

An dehidi oh en em gaoud gand ar feldwebel
(Skeudenn gand Fulub ar Gouaill)

mañ gand huñvreoù ponner a leze d'ar mintiniou eur vlazenn hwero hag eun derzienn hirvouduz.

Darn a glasse pellaad kourmoul o speredou en eur studia yezou iskiz pe c'hoaz en eur farda meuziou nevez da glokad ar geustereunn bemdeziég: darn all a vutune, astennet difiñv war blankennou kaled o gweleou, o selled a-wechou ouz skeudennou gweñvet o bugaligoù pe o friedou. Den avad ne helle kas kuit menoz ar blanedenn dihoanag a oa o hini; ar menoz-se a grigne deom oll or halonou, evel eur preñv e kreizenn eun aval.

Eun devez ma oan aze o rambreal en eur lenn eul levr-dorn evid deski ar portugaleg, e taolas va heneil Fichez eur zell a d'ruéz ouzon:

– Te ivez, emezañ, a zo en arvar da veza taget gand kleñved moreduz an oll.

Karantez ha doujañs am-boa evid ar Fichez-se en-doa dizoloet din an tu da vond da laerez avalou-douar e lochedenn ar bevañs, da walhi dillad heb saon, da lakaad eur zigaretenn da badoud hir-spontuz ha d'en em zilaoua en eun taol-dorn. Eul louarn a oa hennez hag a ouie troioù espar da lakaad an Alamaned da vond e kounnar ruz. Morse ne ree netra diouer dezañ: kavet en-dije anduillennou e-kreiz eur gouezleh. Ne ree nemed unan gand eur hanfard all, eur henvroad euz Kerme-Uhel, Jorda e ano, ken askorneg ha ma oa Fichez maget-mad, melen e grohenn, seh evel eun olivezenn, gwad spagnoleg emichañs en e wazied. Ampart e oa da redég ha d'en em guzad, tremen a ree dre an toullou strisa evel eur gaerellig. Edont o-daou nevez-lezet kuit euz kompagnunez ar « pennou-fall ».

– Gouzoud a ran, eme Fichez adarre, n'eus diouzout nemed eun huñvreour evel ar re all, a zavo boued-touseg bremaig war o begel. Koulskoude, pa ouzez komz alamaneg mad a-walh, e hellfez marteze rei deom eur zikour bennag. M'ah-eus c'hoaz eur berag gwad yah dindan da ivinou, daoust da veza maget gand kaol-irvin, e klaski ganeom an tu da dehoud diouz bro ar chaokerien-zilzig-mañ. Marteze en em gavi kerkoulz er gêr eged amañ o teski ar portugaleg, n'eo ket gwir?

Komzou Fichez a oa stard ha rust, ha mez a grogas ennon da veza eun niverenn nemetken e-mesk miliadoù re all.

Diwar neuze eo en em stagiom da studia piz an abadenn, da glask ar binvioù ezomm anezo ha da zastum arhant a-walh evid kas ar hrogad betek ar pal. Entanet gand menoz an dieubidigez, ne vevem mui nemed stignet ganeom on nerz-korv-ha-skiant war an tu-ze. Aliou e-leiz a oe kinniget deom gand kamaladed bet esaet ganto an taol, toullbahet endro, touzet dezo o fennou ha kastizet a-zoare evid o dihoantaad diouz mond d'ar gêr heb aotre. (Unan anezo, bet gwisket gantañ dillad plah, a oe dastumet gand ar valtouterien e-kreiz eur hoad, e-pad ma oa o lemel e varo).

Da genta en em lakjom da zresa eur pikol kartenn warni al linennou-houarn da heulia, ar bevennou diwallet gand ar hedourien-noz hag o chas, ar roudeier da dreuzi war droad pe war neuñv. Eur Yuzeo barvenneg a gavas deom eun nadoz-vor da droka evid eur bern pakadou butun. Eur hoz nadoz-vor ne oa ken, kollet diwarni he gwerenn, nemed a helle koulskoude c'hoaz deski hent ar huz-heol, hent an dizro. Evid kaoud billejou ar « Reichsbank », e oa tra-walh darempredi marhad-kuz ar hamp, a zigore beb noz e goueled eur varakenn:

Poloniz ha Yuzevien dizvouedet a brene diganeom kement tamm danvez-beva a hellem arboella diwar ar pakadou kaset diouz ar gêr. On oll madouigoù, kement tra a stage c'hoaz or halonou ouz ar vuhez-wechall, a gouezas evel-se etre skilfoù an divroidi.

Goude tri devez marhaterez n'am-boa mui ken nemed eur roched toull hag eur re loerou disveget. Fichez, didruez, a gavas eur priz uhel evid va eur-vreh, va gwalenn-dimezi ha va douger-papierioù. Dre forz klask e tigoras dirazom kuzadennoù burzuduz: dillad giz-kêr penn-da-benn a dennas evidom prizonidi euz bro-Velgia diouz korv o golhedou. Ne ree diouer deom ken nemed chupennou ha tokeier, rag pell a oa en-doa trohet Fichez brageier a-zoare e pallennoù louet ar Wehrmacht. E karter ar vartoloded ez ejom da gestal mantilli glaz, heñvel a-walh ouz re ar vourhizien goude ma oe distaget diouto an nozelennoù soudard. Ar hamp a-bez a ginnige deom e vinvidigeziou kuzet; sevel a reem bern bemdez ha kement tra a veze sanket en toull etre speuriniere ar varakenn. An arhant a oe gwriet warnañ e foñs or brageier.

– Setu, paotred, emao bremañ sterniet da gemer penn an hent dibistig, – eme Fichez eun devez. Grit ho soñj da zilezel ar goudor a gaveh amañ da vaga ho leziregezh!

Ha gwir e oa. E-leh sevel or halonou ha kreñvaad on nerz-korv, evel

Niveradeg ar brizonerien
(Skeudenn gand Fulub ar Gouail)

ma prezeg e ar hazetennou ha skingomzerez Vichy d'ar hlapeien e Bro-Hall, ar vuhez prizoniad-ze or hase diehan war fallaad. Red e oa en em strilla evid derhel e ene.

Ar henta arvest hepken a oa c'hoariet ganeom, hag edo bremañ an diêsa dirazom. Penaoz kaoud eun toull er gaoued sparlet-kloz a oa on hini? – Digeri eun trepas en orjal gand eur zizail hag eur maill, evel m'or-boa lennet el levriou, a oa riskluz-meurbed: skubet e veze kaeliou ar hamp a-hed an nozveziou gand eur sklêrijenn dalluz a goueze diouz kleuzeuriou-tredan ar « miradoriou ». Heb ehan e klevem trouz ponner hag ingal heuzou an diwallerien-noz, o trei hag oh astrei endro deom evel bleizi war hedall, ha bayotezennoù a welem o lintra ouz skleur al loar. Eun tenn, ne lavaran ket, a oa da hortoz euz an tu-ze, ha kared a reem c'hoaz or hrohenn!

Klask a rejom neuze touella eur Poloniad. Ar paour-kêz-se, prizonier evel dom, a verzem bemdez o tond hag o vond gand eur hoz karr fall, da gerhad war-lerh merenn ar plusk avalou-douar hag ar skubajou a gase goude d'eur gêr war ar mêz, eun hanter-leo bennag alese. Re loaieg e kave emichañs an Alamaned an tamm anezañ evid lakaad eur gedour d'e heulia. Ar menoz diwanet dindan ar plusk hag an teil, a oa beza lezet gand ar hlapez-se da hourveza en tumporell. Goude, ar Poloniad en-dije buan goloet ahanom dindan ar plusk hag an teil, ha, kuzet evel-se e vije bet eur blijadur treuzi dor vraz ar hamp dirag fri on diwallerien. Pa vijem pellaet a-walh en diswel, ne vijem ket bet kamm oh en em zifreta euz a-douez al lastez. Dedennuz e oa an taol.

Me eo a oe karget da brena koustiañs ar Poloniad, a zraille eur gomz alamaneg bennag. Pa ginnigis dezañ eur pakad butun ha diou voestad sardin Douarnenez, e welis e zaoulagad o lugerni hag ar glaour o wenna war e vuzellou gand an avi. Ne lavaras ket nann, p'am-boa displeget dezañ gand eur boan spontuz ar pez a hortozem euz e galon vad, hag e lavaras din on digemerfe en e garr pa garfem.

Antronoz, pa oe deut ar mare, lavaret ganeom kenavo d'on amezeien domma, e chomjom sabatuet ha saouzanet evel tud skoet gand ar gurun: ne oa mui an heveleb Poloniad o vlenia ar harr! Teuzet, avelet e oa! Hogen ar sklêrijenn a baras hebdale adarre en or speredou. Savet e oa c'hwenn e loerou ar paotr diazezet an emgleo etrezañ ha ni, ha kaset en-doa en e leh eur henvroad evid kaoud an dizober diouzom. Hemañ avad, a oa aheurtet evel eur penndolog ha ne in-tente yez kristen ebed. Ha setu-ni, brasoh genaouecien eged ar Polonad

genaoueg. Kollet ganeom or butun hag or boestadou pesked, ha goapaet deom ouspenn gand or heneiled! Fichez a behe evel eur Pagan eneb an oll Boloniz, o herent hag o bugale.

Tremen a ree an amzer ha digouezet e oa ar mare diweza da gaoud eun hent mad evid treuzi kousto pe gousto harz milliget an drezenn-houarn. Eur bern tud a ouie bremañ e oam o klask tenna or skasou ganeom. Meur a Judaz a oa en on touez hag a helle or gwerza evid eur skudellad kaol-irvin. C'hoant a oa savet ivez e penn tri pe bevar all da skarza evel dom, ha felloud a ree deom beza ar re genta o te-houd, rag goude-ze e vije diêz spontuz kaoud an tu, en abeg d'an diwall strisaet ha stankaet.

Ha setu Fichez adarre, bliou ha laouen bepred, da furchal ha da hwesa evel eur hi savet gantañ eur had. Gwelet e veze e peb korn euz barakennou pella ar hamp, o klask tenna lêz diouz ar brizonidi a drouze bemdez an nor evid mond d'ar « hommando » e kêr, o houlen kuzul digand an eil hag egile, kollet gantañ ar housk hag an debri, kemend a veh a oa war e spered. E zikour a reem euz or gwella, nemed yenaet e oam gand an taol gwenn kenta.

N'edo ket c'hoaz echu mezeven, pa zigouezas eun abardaevéz ar paotr a-benn-herr d'or haoud, ruz e glipenn hag dres evel eun den o vond d'eureudi. Or stleja a reas en eul leh distro ha didud hag eno e kemennas deom, e brezoneg, ar helou mad penn-da-benn heb kemer amzer da denna e anal:

– Bemdez, emezañ, ez a pemp prizoniad warn-ugent da labourad e bureviou « barakennou ar hontou », a zo savet evel ma ouzoh er-mêz euz ar « Stalag », en tu all d'an orjal. Diwallet int gand eur zoudard hepken, a vez aliez badaouet-stard goude merenn. Aze emañ ar bough evidom!

Komz a ree bremañ izel meurbed en eur deurel sellou lemm endro dezañ.

– Ni a gemero leh tri geneil a gouezo klañv a-ratoz. Lodennet eo « barakenn ar hontou » gand eun trepas-diabarz a ya da zigeri dre eun nor vihan war ar wenojenn a welit ahann o skei war-du an hent braz. An norig-ze a vez dibrennet bemdez war-dro div eur evid lezel an izofisourien a gemer o fred e kêr da zistrei d'o labour. Dre aze ez im er-mêz ha pa vefe oll diaoulou an Ivern ouz on diwall!

Fichez a oa ennañ ene eur blenier tud. Starda a rejom dezañ e zorn hag eul levenez kemmesket a anken a zavas ennom.

War-dro an taol a ziv eur antronoz, eur gwenervez tomm-bero, gwisket ganeom on dillad giz-kêr dindan bragou ha kapotenn zoudard, en em gavjom er penn-kenta euz ar strollad prizonidi. Or godellou a oa leun-barr a voued ha beb a bodig-soudard a oa a-istribill ouz on daouarn. Sellou a-gorn a daole lod euz ar re all warnom, o klask gouzoud an eil digand egile piou oa an tri dianavezet-ze, sahouillet o zamm dillad endro dezo evel lakepoded. En eun taol trumm avad, e saillas paotr ar Reich braz d'or herhad. Eur mell Prusian korveg a oa outañ ha blejal a ree ouz unan bennag chomet da ruza. Kontet hag adkontet e oem gantañ, ha dao! ar vandennad er-mêz, dre an nor vraz, disheoliet gand plegou banniel Hitler. Eun urz groñs evel rohadenn eun hoh, hag an oll baotred a chomas a-zav e-tal « barakenn ar hontou ». An istrogell or hontas eur wech c'hoaz rag ankounac'haet en-doa an niverenn kavet gantañ tri munut a oa. Dre ma vijem kontet ez eem e-barz. Fichez a lammas da genta, ha ni d'e heul, o treuzi a-rampennadou ledan an trepas-diabarz hag er penn all e tigouezjom evel ma vije bet an tan war ol lerh. Digoret ha serret e oe an norig, pell a-raog ma oa echu gand al lonker konta ar baotred er penn all.

Bremañ e kerzem war ar wenojenn striz a gase war-du an hent-braz. En em ziwall a dleem, kemend a hoant a oa ennom da redeg. Siwaz, a-greiz-oll, en eur horn-tro, setu dirazom eun izofiser alaman, o tond goustadig gand an hent, echu gantañ e lein e ostaleri ar vourhadenn hag a gemere e amzer da zistrei d'e zelvij. Da be sant en em erbedi? Re dost e oam euz ar hamp evid ober dezañ e stal. Fichez avad, an taol-ze c'hoaz, ne gollas ket penn ar stur, hag eñ da gomz ouzom lijer ha laouen, evel eun den o konta bourdou, diveh ha direbech e goustiañs. Pa dremenas e-biou d'an izofiser, e saludas hervez reolennou strisa ar zoudardelez, eur mouse'hoarz hegarad ha seven war e vuzellou. Ar feldwebel a zellas piz ouzom, en eur zispourbella e zaoulagad ha digor e henou o klask kompren. En eur weled neuz dizoursi Fichez, e oe dinehet eun tammig, saludi a reas d'e dro evel eur boulom-koad ha tremen a reas heb ranna grik. Soñjal a ree emichañs en e benn teo, abalamour d'ar podigou-boued a zougem, e oam aotreet da vond on-unan da labourad d'eur gêr bennag e-kichenn, hag ouspenn, pemp munut a oa c'hoaz a-raog dezañ kemer e zelvij: urz ebed ne gemenne dezañ goulennata unan bennag etre kreisteiz ha div eur; n'edo mui, e-pad ar mare-ze, eur rodig euz benveg-brezel

ar Reich braz. Dom an anken, a starde din va gouzoug, a zigoras; eur hwezenn yen a rede penn-da-benn d'am hein ha va divesker a oa heb dalhadurez evel eur zahad pillou.

Pa errujom war an hent-braz e stokas or halonou bouezikoh. A-zehou, tostig deom c'hoaz, en draonienn, e welem an touriou-gedal gand o mindraillerezed gwintet evid tenna. Or zell diweza a oe evid or heneiled o vond hag o tond, o fimbouchal en tu all d'an orjal, evel merien endro d'o zuchenn. On nask-ni a oa torret hag edo digor dirazom ar héd adarre. Nepell, e welem goudoriou hoaluz ar hleuziou hag ar hoadou.

Per-Mari Mevel.

Bet moulet evid ar wech kenta war **Ar Falz** e 1946.

Merket oa bet gand Per-Mari Mevel en-ije dalbet gand e eivorennoù. Siwaz n'e-neus ket gret! Gouzoud a ouzom eh erruas e Breiz, hag ez eas da gelem e Valognes, leli ma kemeras peiz er Rezistañs.

Aotrou KERMARIA

AR BREZONEG

dre

an

TREUZVIEZADENNOU

**Rakskrid, diskoulmou ha geriadurig
gand**

P.M. MEVEL

Priz : 10 lur (70 g)

AR PUNS

Trêz... Hou! trêz... Eun aotad trêz, divent, a-wechou sammet gand an avel skarin: ar z-Sahel. Du-mañ du-hont, eur wezennig he deliou sperneg, eur blantenn bennag, eun domadig geot dizehet, kuchennadig reun kollet war an erin skarnilet.

—« Sell 'ta, a laras Yann da Ber, sturier an askell-dro, sell, tost d'eun torkad geot, heñvel ouz kreouchenn eur wrah koz war he fenn-kuch, sell ouz ar bern eskern, gwenn, lipet ha peurlipet!... Ha pellohig, eun all c'hoaz!»

Goude eun taol-lagad dizeblant war-du an douar, Per a respontas, difrom:

—« Setu ar peiz a jom, beteg bremañ, euz eul loen marvet gand an naon hag ar zehed. Er hontre-mañ, n'ez eus bet nemed eur veradennig hlao dindan daou vloaz.

Abaoe 1976, e nijan, eur wech an amzer, euh d'al lehiou-mañ: soñj am-eus da veza gwelet tachadou enno eun tamm dousder bennag, a-walh evid ma tiwanfe eur seurt geot kaled, o tenna d'ar penn gloaneg, evid ma savfe eun deil divalo war an akasia — pe eun dra bennag heñvel — a oa bevañs da zaout hag ejenned o herniel hir-hir, da hivri lijer eur marz, o redeg hag o lammad dindan fraoñv va nijerez. Sur, ne oa ket eur peuri gwell zruz: peadra evelato da zistana o staon hag o gourlañchenn e-pad eur pennad euz ar bloaz.

—« Ha bremañ n'ez eus mui netra nemed trêz?»

— « Ya, trêz... Goude m'he-deus an avel ruz skubet ar goueleh war-du ar Su, ne jom mui netra da lonka: na gouzougad dour na begad geot, na zoken rusk ar gwezigou sperneg.»

— « Hag ar bloaveziou da zond, penaoz e troy an traou?»

— «D'am zoñj-me, n'eo ket echu gand ar gouelec'ha. Hag echui 'ray? Diskenn 'ra da heul an dud hag al loened o-deus kuiteet ar hornad-mañ gand an esperañs da helled beva - beva? re « binvidig » ar ger-ze! - en eur vond da glask dour ha geot e leh all, e leh all... atao pelloh...»

— « Ha petra 'zigouez neuze?»

— « Petra 'zigouez? Bez' ez eus re a dud - ya! - el « lehiou all-se », re a loened, evid ma hellfe an oll terri naon ha sehed. Diframmet 'vez euz an douar beteg ar wrizienn ziweza. Ha c'hoari an avel a zeu adarre da gaoud krog er poucher.»

— « Hag ar goueleh en em astenn, gand ar vizer d'e heul?»

— « Vel a larez. Muioh-mui e krign ar vro kleñved-red an douar. Ar puñsou ne vez mui soursiet outo. Hag eet da hesk ar vammenn, e varv ar vuhez a zivere diouti.»

— « N'eo ket evel du-mañ el leh e vez kavet feunteuniou e-leiz, el leh e vez glao aliez, re aliez zoken. Med amañ...»

— « Dour 'zo, med kuzet don en douar. Ar glao 'vad, ral-gagn e vez anezañ: koueza 'ra, pa vez mad an amzer, 200-300 millimetrad dour e-doug eur bloavez, dindan daou-tri miz. Hag a vare da vare, e tro da reverzi, o veuzi tud ha loened a-wechou, med atao o samma hag o skrapa an douar stu. Hemañ n'eo nemed eur bluskennig pe grohenn tano ha skañv; dindannañ ez eus eun doare brik ruz, devet gand tan an dud hag hini an heol, difrouez beteg ar varn ziweza.»

« Neuze e savo eun douar nevez, a lavar ar Bibl!»

« Evid amañ, eun tamm mad re ziwezad e vo, siwaz!»

Erfin e weljont ar pezh a oa bet eun oaziz: eur wezenn-balmez bennag gand eun disterraig glazvez dindan o skeud.

—« El lehi-g-mañ, a laras ar sturier, n'eo ket c'hoaz distrujet peb tra. Bez' ez eus, beteg bremañ, eur veradennig zour o sevel euz an douar. Ar bloaz a zeu a-vad ne vo kazi-sur netra ken: ar gwez a varvo evid mad, o rusk krignet gand al loened o tremen, dezo naon du, goude m'o-do diskrapet da gaoud gwriziou ar geot rouez, goude m'o-do chaoket beteg an diweza delienn sperneg.

—« Ema 'ta ar hlazvez hag ar vuhez oh ober o zalarou en o stourm ouz ar goueleh, a-raog d'hemañ mond pelloh?»

—« Pelloh da ober kemend-all! Hag ar hri-gn en em led, a hounezo a-barz pell eur hilometrad ouspenn. Ar geot a varvo, hag ar gwez: mervel 'ray ar vugale, mervel 'ray al loened hag an dud...»

—« Oll? Ne jomo den ken?»

—« Amañ, nann. Darn a yelo da glask... petra? Astenn buhez o mizer en tier kartoñs ha tól - tavantekoh 'ged da garrdi pleñch - tro-dro d'ar hêriou dija re boblet. Ha den amañ da herzel ouz lano an trêz...»

—« Med, neuze, e teuy erfin da baka ar hêriou en e grabanou?»

—« Ya, ma ne douller ket a-walh a buñsou, ma ne sikourer ket ar hlazvez da badoud, e vo treh an trêz-mañ beteg hini ar mor...»

A! Emaom a-uz da Aribera!...»

Bremañ e welent eur steudadig bugale ha merhed, eur pod ganto war o fenn pe en o dorn, evel eur brosesion war-du santual eun doue truezuz, a lakfe da ziwan eur begad a levenez en o halon. Mond a reent d'eul lennig he dour louz, enni saout oh eva, bugale o hoari, merhed o kann. Hag ar brosesionerien a leugne enni o fodou pe jerrikanou bet enno petrol pe eoul. Ar re jeuc'ha o-doa priajou livet.

a zavent meurdezuz war o fenn. « Evel rouanezed », a larer war ar foto braz speget ouz mogerious êrborz Roissy, evid bruda kaerderious ar vro.

Rouanezed, marteze dre o zenz-spered hag o emzalh, med rouanezed en dienez, sklavezed o turia douar gand eur bigell he zroad berr, evid gelloud eosti eun tamm mell munud, dezo c'hoaz da vala a-daoliou baz-youud a-raog aoza, ar bloavez-pad, ar pred pemdezieg. Pa vez tu da gaoud unan!

—« Euruz int, a laras Per, peogwir o-deus dour beteg-henn er hornad. Dour evito hag o loened, dour da zerhel douster er parkeier bihan endro d'ar gêriadenn. Gand al legumach e savont en o liorzou, o-deus tu da hortoz, heb re a anken, an eost mell... Keid ha ma vo dour!»

Yann a zoñje en e strinkadenn pemdezieg, zoken amañ, er gêr dost. Tost, dre ma nije dreist an douarou o henchou skoselleg kamm-digamm, o treuzi ar stêriou war bonchou distabil, o tispaka o maged ruz dre ma tremen an oto. Soñjal a ree er meuziou liesseurt servijet dezañ, den gwenn: kig tener, avalou-douar fritet, ha zoken istr da gluka gand o dour ilboueduz, muskadig fresk o kana en ho kwerenn. Med, amañ dindan an nijerez losteg, amañ youd, ha youd, dour euz ar « marigot », en eun ti e pri poazet ouz an heol.

Distroet da z-Dabo, ar gêrbenn, Yann a huñvree, e-pad ma tiskuize en êr sin e gambre:

« Ha m'o-defe dour mad da eva, d'aoza o boued, da rei d'o loened, d'en em walhi ha da ganna o dillad! Ne renfent ket evid se eur vuhez mondianed! Ha yahusoh a-vad! Dao din mond d'Aribera evid o zikour da doulla eur gwir puñs, diwallet diouz al loened ha diouz ar poucher. Ne vo ket êz kas al labour da benn, dreist-oll peogwir e fell din e vefe ar puñs greet ganto, ha nann provet dezo, evel eun aluzen. O c'hwezenn a lakay anezo da gredi en o labour, o santoud e vo talvouduz o beh evito hag o zud. Ha tuetoh e vint d'e zivenn, ma vez red, ha d'e zivall e stad vad. Ar puñs, o zra e vo, o danvez, eun tamm euz o buhez; eul liamm a zavo etrezo ha frouez o frapadou.»

Da glask uraniom e oa deut Yann er vro. Med n'eo ket uraniom a ree diouer da vroiz; mammennou dour sklêr a vefe kalz talvoudusoh dezo! War e houlenn, e oe aotreet dezañ kemer eun nebeud amzer ehan, dezañ da studia, ma kare, kudenn an dour en eun tolead tost d'an dezerz.

Mond a reas 'ta da Aribera, ha keja gand Mustafa, penn ar gêriadenn, eun denig koz sioul, barveg-toupog, ken paour ha tud all ar hornad. Plija 'reas da Vustafa kinnig Yann, ha prometi 'reas sikour an oll evid toulla eur puñs, eur puñs hag a vefe don a-walh evid derhel da rei dour e-pad bloaveziou ha bloaveziou, heb mond da hesk. Dibabet e oe ar plas: eun dachennig a jome warni tres glazvez pa zeue ar zehor vraz.

Ha Yann da glask eun tamm argant, hag eur mekanik bennag evid kas e huñvre da wir, a-raog ma teufe an dienez er vro.

E-keid-se, Mustafa a yeas da weled an noter, da lakaad anezañ da zewel eur skrid o tisklêria e yez strobet, med sklêr sañset, tud ar Gwir, e oa ar Vustafaed perhenn oll zouarou Aribera: ha se abaoe eun amzer koz-Noë. Ha perhenn evel just ar pez a oa dindan an douarouze...

Yann a gavas an ardivinkou pe mekanikou red, pêet gand eur strolad ollandad. Tenn 'oe memestra toulla eur puñs don, daoust da daoliou lagad bliou mestr ar gêriadenn ha da avel e gomzou flour. Lakeet e oe dindan zouar korzennou da gas an dour beteg al liorzou legumach, ar parkeier hag ar peurvanou tosta, dindan eun heol atao ken griziaz. E-kreiz ar blasennig, e oe savet eun doare feunteun, e-giz er hêriou. War an taol, e teue Aribera da veza modern-tre!

Mustafa e oa lorch ennañ! Eñ e-noa digaset ar binvidigez er vro, diwar eur wellaenn varzuz ha dihortoz... Ya, marzuz, a gane ivez ar re goz, gand an êz e vefe bremañ beva, dienkrez da hortoz an eost nevez. Ha burzuduz! Piou e-nije gelllet kredi e oa kement a zour en eun douar ken skarnilet gand kantvejou ha kantvejou a zehor?

Brud ar puñs a redas dipa-dipa dre ar Zahel; ha paotred ar goueleh, klaskerien-zour a-viskoaz, a zeuas di heb koll amzer, gand o biou

pe jatal, daved ar stivell a vuhez tarzet trumm en o hichenn.... pe dost. Gand o zaout, o ejenned treud, o givri, o deñved, o azened, o hañvaled, setu-i o tiskenn euz an Norz seh-korn da gemer perz e fest an dour dihesk.

A-raog ma oe echu al labour-puñsa, e save beh etre ar gantreerien pe rederien-vro hag Ariberez. Daou pe dri den a oe lazet e-kichenn toull ar puñs, pe er parkeier; loened a oe laeret a-gleiz hag a-zehou, ken gand tud ar mell ha re ar hañvaled-red. Freuz ha reuz. Dao 'oe gervel an archerien. Ha pèa ar Prefed evid se. Emgann adarre, ha skrapadeg biou ha merhed gand an oll gostezennou. Erfin e rankas Nordiz diskampa eur wech muioh. Adkempennet oe ar puñs; eun doare logell 'oe savet warnañ d'e gloza.

E-pad ma laboure e dud, e-pad ma hwezent e strad toull ar puñs, e oa eet Mustafa, heb ranna grik da zen, da gaoud ar Prefed evid diskouez dezañ paperiou an noter, ha goulenn digantañ gwiriekaad anezo en ano Rener nemetañ ar Republik. Evel-se e hellfe disklèria, heb aon da veza dislavaret gand ar pennou-karn, e oa eñ, hag eñ hepken, aotrou perhenn al lehiou da veza benniget gand an dour o tond. Ne oa nemed gortoz an eur da embann ar zekred: « Setu amañ paperiou an noter, setu amañ siell or Prezidant Doujet!»

War zigarez ar reuz bet da heul donedigez Nordiz, e lakaas Mustafa sevel eun tiig alhwezet war feunteun ar blasenn. Red oa goulenn digantañ dibrenna an nor, d'an euriou merket gantañ.

Fur e oe kavet kement-se gand an oll: mad-tre oa divenn o dour-ouz al laeron. Ha den ne dee mui d'ar poull: pep hini a oa gweloh gantañ gortoz e vefe digor dor ar feuteun; diskuisoh kalz eged mond du-hont evid eur zaillad dour louz! Piou a vefe bet Fañch ar peul a-walh evid kenderhel gand eur hiz a-wechall-goz?

* * *

Fouge a oa eta e Mustafa: saveteet e-noa Aribera da viken! (C'hwil'laro marteze : « Ha Yann? »... Yann? Echu gantañ e labour puñser e oa eet endro da jaseal uraniom: hag al louarn koz a gave êz ankouah a-grenn skoazell dispar an ijinour hag argant Ollandiz... Ya, neveseet, adkrouet e oa bet ar hornad, deut da veza eun dem-baradoz war an

douar. Ha gand piou, mar plij?... Nann, na respontit ket: an oll a oar... Eun tamm digoll a dlee kement-se digas d'ar burzuder, 'keta'?

Goud a reed e oa e lignez, abaoe kantvejou, an tiegez « aotrou » en Aribera. Ar puñs a oa eun digarez brao da lakaad splann ar wirio-nez-se dirag lagad an heol ha da embann sklêr istor an aotrouniez-se. Setu perag e pèas Mustafa eur « griot » – eur barz-istorour pe mojen-nour, ma karit – da zevel eur han gloriuz o konta kuriou, taoliou-kaer e hendadou, a rumm da rumm, adaleg Mohammed pe dost. An oll, braz ha bihan, a zeskas kana ha dañsal ar meulgan-ze. Heb goud perag e oa bet « nevez-kompozet », pe gentoh, e lare ar griot, nevez adkavet en diellou koz, er gêrbenn.

E-ser pigellad pe zacha war ar gordenn pa doullad ar puñs, e-pad ma pilpasate bizied ar griot war e daboulin, e plije d'Ariberez distaga anoiou gourdadou ar plou, pe ar « barrez ». Ha dreist-oll, ar poz diweza a veze hopet a-greiz-kalon:

*Diwar El Hadj Om̄ar III,
Ez eo bet ganet Mustafa IV,
Brezelour ar Peoh,
Priñs an Dour Salver,
Kresker ar Mell saouruz,
Lazer an Naon didruet!*

* * *

Da ouel an eost, pa zeuas an dud da zigas dezañ beb a zamm greun da zevel bern en e hrignoliou, dirazo oll bodet e-tal baobab an Aotrou Doue, dirag ar Prefed ha Ministr al Labour-Douar, pedet evid digor ofisiel ar puñs, e kemennas Mustafa d'e embanner lenn ar skrid savet gand an noter, gwirieket gand ar gouarnamant, skrid hag a zisplege e oa dezañ, Mustafa IV, evel e verke an istor anavezet gand pep hini er vro a-bez, e oa dezañ an douarou, peurvanou, parkeier ha liorzou tro-dro d'Aribera ha d'ar puñs. Hervez al lezenn 'ta – ha kement-se ne oa nemed justis – e vo dao da dud ar « barrez » beva evel merou-rien da Vustafa, ha pèa dezañ beb bloaz, da vare an eost, eur feurm hervez an tachennou gounezet ganto. Prizon a vefe evid ar re a nahfe seveni o dever! Ha dreist-oll, berad dour ebed euz ar puñs evid o

farkou, liorzou, loened ha famil... Gand Mustafa e oa da vad alhwez ar vuhez en Aribera!

Da heul e oe prezegennou; ar groaz a enor a oe roet da Vustafa, « marheger an Araokaad », e-giz e pompade ar Ministr en e halleg devez gouel. Ha you-you ha dañsou gand ar merhed, ha bier d'ar wazed! Evid ar mare, ar pez a zanted, euz kern ar penn beteg seuliou an treid: « Ne vo mui ezomm da vond d'ar poull dour chag! Ne vo ken gwasket ar halonou o hedal ar glao evid mell ar youd pemdezieg: kov leun a vo a-hed ar bloaz, gand bier forz pegement! Setu.»

* * *

Lartaad a ree Ariberez; o loened, o bos fetisoh, a greske an niver anezo, ha nebeutoh a eskern a zeblante klask treuzi o hrohenn; ar bualezed hag ar givri a roe eur veradennig lêz ouspenn.

Ar gozidi a groge enno ar c'hoant da veva kosoh evid gweled burzudou all sebezusoh c'hoaz ma ve posubl, gand stêriou a binvidigez laouen er vro, da rei, war an douar, eun tañva euz ar baradoz: min-c'hoarz Allah d'e dud fidel.

Peogwir ne oa ken ezomm da gerhad dour, e oe divizet kas d'ar skol, er gêr vraz, lod euz ar baotred war-dro daouzeg vloaz. Gand o deskadurez e tigasfent enor ha, diwezatoh, argant founnuz (!) d'o zud, chomet beteg bremañ pladet ouz an douar, o kragveva, red dezo mervel evid beza enoret; rag o interamant a vefe d'e heul eur zizunvez kan, ha dañs, ha friko: joa d'an anaon... ha d'ar re veo, ha rivin d'ar gerent!

Ar voused, dibabet evid avañtur ar skol, a zavas prim kestell el loar. « Ni a yelo da v-Varamé; ni a welo traou kalz bravoh eged amañ. Tud desket e teum da veza, evel Yann an ijinour. Implijidi ar gouarnamant e vim, gand galoñsou; eun oto a vo roet deom evid pourmen, hag eur « haser », hag eur « boy » da zigeri deom an nor. Marteze e vo dao deom beza mevel pe lakez a-raog an deizioù kaer-ze... Med ne vim mui na dougerien-zour, na pigellerien; echu da vad gand ar chas-tre-ze. Ha dond a ray an deiz ma vim, ni ivez, mistri d'on tro. Na brao neuze! Diwar vremañ, amzer 'vo da hoari, d'ober termaji war ar blasenn hag e-touez ar mell, da redeg war-lerh ar givri hag ar merhed, da jigardi ar blouked!»

M'o-dije anavezet Kêr-Iz o-dije kanet, en eur fogasi, heuliet gand taboulin krohenn kañval ha korn-boud bual:

*Petra 'zo nevez e Kêr-Iz,
Mar deo ken foll ar yaouankiz?...
N'eus e Kêr-Iz netra nevez,
Rag ar festou-mañ 'vez bemdez!*

Ne oa ket kaoz a-vad da gas o c'hoarezed da hoari o dimezelled e ruiou Baramé. Unan bennag hepken, kar-tost d'an aotrou, a oe kavet mad rei dezi an tu da zeski lenn, skriva ha konta: gouestoh e vefe da zerhel tiegez, ha prizetoh war marhad an dimezi.

* * *

Ar baotred a rankas chom er gêr a vage gwarizi ouz ar skolidi o forpant ruz, gand eun heolig gwenn war o chakotig kalon, ennañ daou pe dri stilo o liou disheñvel, goullou marteze.

Diwar avi e tiwan kasoni. D'ar vakañsou kenta, e savas beh etre ar bigellerien ziwarlerhiet ha maoutiged ar Republik: diwada 'reas friou, krabiset 'oe dremmou, roget, dispennet ar porpantou cheuh, friket pe laeret ar stiloioù. Gwasoh! Ar gerent a zeuas da gemer perz en abadenn, pigell pe baz-youde er vann. Bez' e oe kignadennoù spontuz, eskern torret, tangwall en eun ti hag en unan euz grignolou an aotrou. Ken e oe dao goulenn sikour digand Prefet Baramé, a gasas da Aribera eun nebeud jañdarmidi akuit e c'hoari ar vaz hag ar bistolenn, ha kad da lakaad an urz da ren adarre.

E urz dezañ, Mustafa IV, aotrou douar, dour ha tud Aribera-ar-Puñs. (Evel e Jarer, e Breiz: Sant-Brevin-ar-Pin, pe Ploueg-ar-mor). Evid leunia e chakotou – gwall zon! – hag e hrignolioù – atao o vrasaad – e-tee ploueziz pigellad, c'hwennad hag eosti, i hag a grede e oa an douarou dezo oll. Med Priñs an Dour – evel e lenned war ar journalioù – e-noa eun tamm paper ha mignoned gallouduz er gouarnamant. D'e dud 'ta pèa evid tenna o boued – hag e hini – diwar o douar hag o dour.

–« Evel-se ema kont er broioù sivilizet, e bro an ijinour Yann. Ya.

ya, va bugale, ar mod-se eo hini Europa, hag ar mod-se a vo on hini, peogwir ez om sivilizet, gand eur puñs hag a zigas dour deom, evel e bro ar Re-Wenn.»

Ha dre ma werzed kerroh ar mell – ar hêriadennou dibuñs a zeue da brena greun Aribera – e oa red da Vustafa, hervez ar justis, atao, kerraad ar feurmou. Prena 'reas diou wreg all, e-kreiz o brud, gouest da labourad stard en e barkeier; prena 'reas eun oto cheuh, hag eur « boy » da gas anezañ, hag eur « boy » da zigeri an nor. (Skwer 'vid huñvreou ar « studieren »!)

Meulet e oa gand an oll journalisted; eñ e-noa digaset an eurusted en Aribera-ar-Puñs. (« Na zizoñjit morse ar renadenn-ze!») Tud a-bellvro a zirede da weled « e » labour araokaer. Kaoz a oa bet d'e lakaad da Vinistr ar Pinvidigeziou Kevredigezel; med re goz e oe kavet gand pennou-braz ar hêriou. E « hriot » a-vad a ree mel dezañ, oh ober anezañ saver ha salver Aribera-ar-Puñs. E dabouliner a helle skei kreñvoh-kreñva war e venveg evid rei d'anaoud pelloh-pella fumez ha madelez ar mestr. Ensavaduriou etrevroadel a reas euz e buñs arouez heverk, sin dispar, an adsao er broiou dalhet gand ar zehor. E Sina zoken e reed anezañ eun demokrat ha brogarour kenta klas!

E vugale – ar baotred, ha diou euz e verhed war zeg – a yeas da jom er gêrbenn. Ha n'eo ket e koz tier kartoñs, n'eo ket evid beva-bevaig evel pillauerien, med 'vel tud-a-zoare, implijidi ar Republik, pêet mad ha dizoursi-kaer.

En Aribera-ar-Puñs, red eo henn anzañ, e oa drusoh ar peuri evid al loened... hag evid an dud. Daoust da ze – pe ablamour da ze – Ariberez 'zo a hoantaas ren o buhez hervez o zoñj dezo o-unan. Reou all, desket ganto lenn, skriva... ha konta, ne felle ket dezo distrei d'o buhez pigellerien evid eun aotrou. Hag ind-i oll d'ar hêriou. Touellet gand o huñvreou, i a rankas aliez mizeri e fabourziou divent, gand Saheliz all deut ivez d'en em repui eno, dre ma wasae ar zehor ha ma kreske dalhmad domani an trêz daonet.

Lod all a nijas d'an Europ, da glask labour hag argant gand ar rastell, hervezo. Re aliez ne vez anezo nemed paour-kêz treued taolet-distaolet

o-unanig en houl gouelehier kriz Pariz, Marseill...

Eun nebeud a gendalhas gand o studi, e skoliou-meur Bro-Hall. Kollet ar peurvuia anezo evid o Republik. Greet o zreuz ganto, deut da veza pinvidig, enoret, e vint gwenn a spered.

An eil pe egile – paour kentoh 'ged pinvidig – a hellfe distrei da weled ar puñs, c'hoant gantañ d'e lakaad da veza teñzor an oll en Aribera... Neuze, kazi-sur, e vo bet kanet e interamant kaer da Roue bihan an dour...

Marteze e vo bet kollet an alhwez?... Marteze ne vo kavet netra ken...

Ar PUNS?

Mammenn a vuhez?
Stivell huñvreou?...

K. Riou.

Gerioù nebeud anavezet:

askell-dro: *hélicoptère*.
pennbloaneg: *eur seurt geot (foulque laineuse)*.
mell: *eur seurt ed (mil, mille)*.
ensavadur: *institution, evel an ONU, ar FAO*.
gouelec'ha: *trei da hovelezh, désertification*.
renadenn: *complément (gramadeg)*.

Bleun-Brug

Dilun, dimeurz, dimerher...

Remadellou nevez evid ar vugale

20 lur (200g)

Hekleo Traoñ-Bouzar

XII

Bremañ, deom d'ar haol pomm!

An oll a gav mad kaol pomm. Kalz gwazed a gav mad kaol poaz, ha lod zoken ne reont ket fae war ar haol kriz. Ma teu dreist-oll ar haol diouz park eur julod bennag, ha pa ve brasa glapez a zo er vro, oh neuze avad he haved atao kalz gwelloc'h!

Ar merhed n'int ket gwall droet gand ar haol poaz. Mez gand ar haol kriz avad int oll pase sod! Ne heller jamez rei hanter dezo. Ha seul vui e vez ar gaolenn braz ha pomet kaled, seul vui e lonkont joaiuz anezi, treuj hag all.

Eun ozah eta diouz... Oh e anaoud a reom mad. Mez ne lavarin ket deoh euz pe leh eo. Lakeom mar kirit oa euz... Eun ozah yaouank eta euz... en-doa eur pengennad kaol pomm euz an dibab. O pebez tachad kaol! Hag e neb leh, na tiez na parreziou goulskoude brudet kenañ evid an traou pomet, e neb leh ebed ne oa bet a gaol Milan evel m'en-doa Yann ar Berr ha Mari an Hir! Ar merhed, dre amañ da vihana, n'int ket lorthuz. Mez evel ma lavaren deoh, kaol avad a gavont mad, peadra da vond beteg Lokourman war o daoulin evid e gaoud. Setu nag a avi a oa ouz tachad kaol Yann ha Mari!

Hogen ar park-se a oa tost da eur bourk braz. War a gonter, merhed kêr a blij dezo lakaad o mourrou er hafe melen-dienn. Mez gand ar haol pomm int ivez egaret. Hag eur paour-kêz ozah evid kaoud peoh, ne vefe ket kredet, gand e wreg Seza a gare a-greiz e galon, sur a-walh, a ranke mond beb noz da laerez eur gaolenn pe ziou da bark Yann ar Berr ha Mari an Hir. Yann ar Berr n'oa ket euz ar penn kenta ar zizun! Mez n'oa ket sod a-bez evelato. Ha beb mintin, pa'z ee d'al liorz e wele e veze roueseet dezañ e gaol.

Petra da ober? Yann a oa nehet maro. — « Ma lavaran da va gwreg, emezañ outañ e-unan, ez ey e breskagn. Ma ne lavaran ket ha ma ne ran netra evid paka al laer, prestig emañ lipet ar pengennad kaol. Ha neuze pa glevo Mari, am-bezo fest ar vaz! Va jamez! Yañ? Petra da ober? Setu goulskoude eur wenervez, p'edo o tebri e skudellad soubenn ar brignon barr uhel ar haol melen warni, or Yann da lavared d'e hanter-diegezh : —« Kompren, va gwregig koant, prestig ne hellim mui kaoud soubenn ar haol!» —« Perag 'ta» eme Vari. —« Perag? Mari gêz, emaint echu dija!» —« Te lavare goulskoude ne vankje ket a gaol deom er bloaz-mañ!» — « Ya mez... gand al laer ez eont!» —« Gand al laer?» —« Allaz ya, Mari! Beb noz pa vezom-ni dizoursi en or gwele kloz, eun diaoul bennag a vez war ar haol.» —« Tamm laskar ma'z out! Gweled a rez ez a da gaol pomm gand al laer, ha n'ez ez ket d'o diwall! Ha setu aze gwazed!» —« Ya, te lavar, Mari.»

Mez n'eo ket brao beza er-mêz e-kreiz an noz. Ha neuze piou a oar petra eo al laer-ze? Ne welan beb mintin nemed roudou eur boutou ler. Kredi a ran eta ne vez nemed unan. Mez marteze eo treh da dri evel-don-me!» —« Alo! Alo! Ranerez ha digareziou n'eus ken ganez! Te n'out nemed eur hrener! Jamez ne fell dit ober eun tamm plijadur d'az kwreg. He lezel a rafez zoken da ober yun an nao steredenn! Da lavared eo koueza e sempladurez.»

« Mez me lavar dit a-raog ma'z i ken en or gwele kloz te 'po paket din al laer! Kredabl ma'z out ar mestr, me zo ivez ar vestrez ha neket ar plah on! Me lavar e rankan kaoud kao!! N'eo ket lezel anezo da vond gand Al laer eo avad! Petra hoari gand ar gwigourer-mañ 'ta? Ha neuze ma 'peus aon e ve treh dit, kas baz ar yod ganez. Klaoustre p'en-devezo straket honnez euz e benn e weli anezañ kerkent pladet ouz an douar evel eur gweskle!»

Hañ merhed! Kleved a rit petra lavar Mari d'he gwaz da gas gantañ?

Baz ar yod! Kalz merhed a-dra-zur, a zo chomet mantret o kleved komz euz baz ar yod, hag o-deus lavaret douetuz : -« Mez petra eo an dra-ze? » Ya, siwaz, kalz merhed hirio ne ouezont ket ober yod kerh na kram-pouez. Mad, ar seurt merhed kamambre-ze a zo poent lakaad baz ar yod hag ar spanell zoken en o chouk. Mez setu-ni kouezet er yod, ha lezet ganeom a-dreuz istor laer ar haol.

A hellit kredi, Yann da houde beza klevet eur seurt pron gand e wreg ne jomas mui da varhata en oll. Ha kerkent ha ma oe lennet buhez ar zent ha lavaret ar grasou, edo krog e baz ar yod, ha yao war-zu park ar haol. Ar wazed n'eo ket goridig o zailler. A-wechou goulskoude, a-forz da veza hegaset e sav kintou enno. Yann eta, da houde beza klevet eur seurt litaniou gand e wreg, ne jomas mui da dorta.

A-veh ma oa eet diouz genou Mari ar ger diweza euz ar grasou « Doue a bardono d'an anaon! », eñ, emañ en e zav war e gillorou. Kregi a ra en e dog a ruban, e tap baz ar yod, e laka e viz e laouerig an dour benniget hag a oa seh-korn evel ma soñjoh, ha yao er-mêz gand kalz a herr. Me warant deoh, an nor he-doa straket en eur zerra a-dreñv e gein.

Kalon Vari ne zeve ket gand tan eur garantez diroll evid he gwaz. Eve-lato, pa glevas an nor o sourral evel-se ouz an treujou, setu-hi o reded dillo en eur grial : -« He, Yann! Kas da guz-fri ganez 'ta! Va fried koant! Hag ivez ar frak tomm am-eus prenet dit disadorn e plas ar Hoz Traou e Lokourman. Rag an noz a vo yen! » Ar wazed pa'z eer dezo dre gaer a deu da veza doñv evel maotou. Yann kerkent ha ma klevas mouez meluz Mari a grogas da vouc'hoarzin dezañ e-unan en e guz-fri. Ha kollet en e zê vraz, e yeas laouen kenañ bremañ war-zu park ar haol.

Setu-eñ dirag an drav. Mez penaoz en em guzad ouz al laer? Ar haecou a zo noaz a-walh. War an dalbenn, war eur guchennig raden, ha dindan eur skourr bodenn lann, nemed dero a vefe, Yann a en em guzas gwella ma helle er gwele rez-se! Mez n'oa ket fier an tamm anezañ eno. Krena a ree d'an nebeuta kemeñt hag eur had war he ched. Hag e galon a lamme en e greiz ken kreñv hag orolaj Janig trouz-aour. E zent, en despet d'e guz-fri, a strake gand ar riou. Rag bali vraz an neñv a oa bremañ digohenn, ar stered a lugerne hag ar reo a goueze bremañ goustadig war an douar.

Meur a dra a hellit kredi, a dremenas dre e spered. Soñjal a ree dreist peb tra en e vuia-karet. « Hañ ya! eme Yann. Pegen brao ema Mari a-hont en he gwele kloz! Pa 'maon-me o lakaad drein da zanka din em

feskennou! Na me zo bet rouzard o lavared dezi ez a ar haol gand al laer! Bremañ n'em-eus peoh ebed da gaoud ganti ken am-bezo paket an tarin-ze! Ha c'hoaz daoust ha paka a rin anezañ? Piou oar petra eo al laer-ze! Marteze eun diaoul bennag eo a vez aze gand ar haol evid lakaad Mari da ober brezel din! Va Doue, na me a zo bet sod da veza kaozeet d'am gwreg euz laer ar haol! Sell! Kleo! Setu aze hanternoz o seni a-hont! N'eus ket a zañjer e teufe en noz-mañ. Deom d'ar gêr.»

Just d'an ampoent-ze p'edo o sevel diwar e hlud, kenta ma welas eur pikol den gwisket e gwenn o tond er park dre ar penn all. Yann a zant e gillorou oh horjella dindannañ. Eur hwezenn yen a deu war e zremm bremañ. « Allaz, emezañ, red eo beza kiger ma ne fell ket din beza leue! » Dastum a reas e oll nerz hag e vaz yod uhel en êr, e red war-zu al laer en eur grial : « A! Truilenn! Me gaso ar c'hoant laerez diouzit! Emaout din! »

Mez al laeron peurliesha a zo tud dispont, digristen ha digalon hag a lahfe eun den evel eur gelienenn. Hemañ eta e-leh tehed dirag Yann, a sko ivez etrezeg ennañ, e zabrenn en êr, hag o kana : -« Dilun, dimeurz, dimerher, diziou ha dirgwener, disadorn ha disul... Yann ar Berr am-bezo sur!!! » N'en-devoe ket ezomm da skei. Pa en em gavas dirag Yann, hemañ, evel ma vije teuzet a-greiz peb kreiz, a oa aze ledet war an douar, e harvellou en êr ha baz ar yod eur penn anezi en e henou! Sempla ra mord. Al laer evelato p'her gwelas er stumm-ze ne reas droug ebed dezañ hag e lezas war e gein, e grohenn o houlenh sehor!

Pegeid e chomas aze ar paour-kêz Yann er stad-ze? Eur pennad mad. Kerkent ha ma tivorfilas, a hellit kredi, e krogas en e vaz. Hag e skrabas buanna ma helle d'ar gêr. Mari a oa inouet maro hag ankeniet bremañ ouz e hedal. N'he-doa ket greet eur veradenn e-doug an noz. N'he-doa ket ehanet da lavared he chapeled. Rag kaer zo, aon he-doa e vije erruet eur gwalleur bennag gand he gwaz. P'edo an deiz o komañs merka, setu pelloh unan bennag oh heja an nor : -« Te eo Yann? » - « A! an nor e-peus prenet? » - « A hellez kredi avad, Yann! Ha ma vije deuet eur gal-kenn bennag da glask dond en ti amañ ganen? Mez, va Doue, Yann gêz, e pe leh out bet abaoe da vihanna? »

-« E pe leh? Mari baour, ne ouezan ket va-unan! » - « Hag al laer 'ta? Roet e-peus dezañ e gampan? » - « E gampan, paour-kêz Mari! Mez n'eo ket eun den eo a vez gand or haol! Bez' eo ar Viltañsou, sperejou an noz! » - « Ya kredab! Kleo an orogal-mañ! » - « Pa lavaran dit, Mari gêz! P'edo hanternoz o seni en tour, kenta ma welis evel eur pikol den gwenn

o tond el liorz. Ha me oa a-benn herr war-zu ennañ avad! Ha va baz uhel en èr e hellez kredi! Mez e-leh klask tehed, ar furm gwenn a deu d'ar haloup etrezeg ennon en eur grial : « Dilun, dimeurz, dimerher... disadorn ha disul... Yann ar Berr em-bezo sur!! » «Ha bet en-deus ahanon! E pe leh on bet ganto? Ne ouezan ket va-unan. Mez sell nag a strodenn a zo ouzin! Gouzoud a rez, ar viltañsou, pa gemeront unan bennag, goude beza galoupet ha greet zingou a-walh, a zigas anezañ d'al leh ma'z edo pa oa bet kemeret ganto. Setu ar pezh a zo erruet ganen-me ivez. Pa'z eo deuet adarre va anaoudegez din edon e park ar haol. Setu aze petra zo en em gavet ganen, Mari gêz!»

—« Asa Yann!» eme Vari en eur hoarzin a-bouez-penn.« Gouzoud a reen n'oas ket euz penn kenta ar zizun. Evelato avad ne gave ket din ez oas ken sod-ze!» — « Perag on ken sod-ze?» —« Perag? Abalamour ma kredez e sperejou an noz! N'eus nemed an dud diod hag an dud vezo o kredi hag o konta bidanellerez evel-se! Ar re-ze, pa vezont o reded strêjou, pe jaret o jao, ha treuniet ar harr goude eur hovah dijeret e foz an hent, ya, ar re-ze a lavar e vezont bet strobinnellet ha tapet gand ar viltañsou pe c'hoaz paotred ar zabat. Ar viltañs e-peus gwelet eo laer ar haol. Ha lakaet en-doa eul liñser wenn endro dezañ! Evel ma lakae gwechall ive c'hoaz eur hoz lampon fall euz bourk Treouergad evid sponta ahanom-ni, ar plahed, pa vezem bet o kana ha kempenn kantikou evid oferenn ar Pellgent.»

Kaoz a oe etrezo pellig. — « Ha ma yafem da gaoud an archerien?» eme Yann. —« Sell! Marteze n'out ket ken sod hag e-peus an èr!» eme Vari. —« Deom eta da zougen or hlemm eo laeret or haol. Te eo e-peus gwelet anezo o rouesaad. Hag ivez te eo e-peus kilet dirag an oristal deuet er park en noz-mañ. Te eo eta a roio dezo da vihanna an tres evid tapa al louarn besk-se, en-deus greet dit kluja ar rest nozvez dindan eur gaolenn, me n'ouzon ket penaoz! Mez gwelloc'h eo din mond ivez ganez gand aon na gemerfes c'hoaz adarre ribinou treuz!»

Mari a yeas eta gand he Yann da di an archerien, dindan sellou estonet teir gomer e-kreiz ar bourk. —« Mez petra an diaoul o-deus an daou-ze da ober e ti an archerien?» — « Evid n'eo ket ar Yann eo a-dreñv eben! Ken lostog eo o vond war-lerh...» Digemeret e oent gand ar brigader. Hemañ a jomas da genta souezet e benn o kleved ano diwar-benn kaol pomm. Mez pa reas Yann avad ano piou en-doa bet dirazañ en noz a-raog, paotred ar zabat, eh en em lakeas da hoarzin heb fin hag e halvas e zaou archer da zond da zelaou an abadenn. Ar re-mañ a zellas ivez an eil euz egile a-raog diroll ivez d'o zro gand eur c'hoarz spontuz. Mari a

glaskas lavared eun dra bennag. En aner! Ar re all ne reent bremañ nemed ober goab anezo...

—« Gwella tra ho-peus da ober, ma'z eo ar baotred Jakez a hoari ganeoh, eo benniga oll tro ar park gand al « louzou sko »! Hag ivez ober e peb korn ar park eun tamm tan mogeduz gand kaoh kezeg seh mad. Ha neuze avad, va zud vad, it da gousked dizoursi. Rag n'en-dezo hiviziken nemed doñjer euz ho kaol. Mez deuit adarre avad d'am gweled, ma'z a c'hoaz an disterra kaolenn kuit en noz da zond. Ni a zo aze evid ho tifenn!»

Setu eta bremañ Yann hag e Vari o tizrei euz a di an archerien. Hi dreist-oll, teñvalloh c'hoaz he fenn eged mantell ar chimilar e ti koz Penn-ar-Prad! Mari dreist-oll he-doa an èr da veza fallgalonet net! Keid oa he mourrou bremañ ha re o hazeg koz Rosette pa vez kaset gand Yann da jaokad lann d'ar waremm goz.

Ha ma strake teodou ar merhed p'edo an daou gêz o vond da di an a'cherien, bremañ avad e c'hoarient c'hoaz braooc'h. —« Petr'iaoul yañ eo bet ar re-mañ oh ober gand bugale Jezuz?» — « Ya, sell 'ta pegement eo teñval bremañ penn ar Vari Rampig!» —« Honnez a zo adarre kintou enni! Gwelloc'h e ve deom mond diwar an hent!» — « Paour-kêz Yann ar Berr a rank bale ken eun gand ar vastarenn-ze!»

D'he mern vihan, Mari a gemeras kafe koefet, hanter-hanter, evid kaoud êsoh an tu da ziskoulma an afer. Karget bremañ a nerz kalon, setu ma'z a-hi da gaoud Bipi ar martolod koz, gwaz Seza Moufenkou. —« Ya, Mari, mond a ra brao. Ha ganeoh-c'hwi?» — « Ganen-me avad n'ez a ket kaer. Hanter droet eo va spered zoken. Klevet ho-peus marteze e vez al laer gand va haol pomm? Yann ha me va-unan a zo bet o lavared d'an archerien mond d'o diwall. Mez kaset om bet da zutal ganto.» —« N'ez eint ket da gourzi war al laer?» —« Nann! Ar brigader en-deus lavaret deom «ma rankfe an archerien avad mond da gourzi e peb leh ma'z a eur gaolenn gand al laer, ne vijem morse er gêr. Lavarit deom war biou ho-peus douetañs. Ha neuze ni a rey enklask en e di. Mez evid mond da ziwall ho kaol e-pad an noz, n'ez aim ket!»

—« Setu aze ar pezh en-deus lavaret deom. Mad neuze, Bipi, c'hwi a zo eul louarn koz. C'hwi ho-peus bleo kamm war ho stomog, hag ho-peus gwelet meur a hoari. C'hwi n'ho-peus ket aon dirag ho skeud! C'hwi a yelo en noz a zeu, asamblez gand Yann da ziwall ar haol? Me her goulenn diganeoh.» — « Mari Vrao, gouzoud a rez. Bipi ne glask nemed renta servij. Soñjal a ran e hellan gwaranti dit e helli beza dizoursi evid da gaol

hiviziken. A hellez kredi al laer en-deus klevet oh bet o kaoud an archerien. Hag ez eus bremañ c'hwen en e lerou. N'eus ket a zañjer eta ez afe ken war-dro ar haol.»

— « Lavaret on-eus d'an dud avad ez ey bremañ an archerien da ziwall or haol. Mez sklêr eo ivez ne gredo den e chomint e-pad an noz el liorz. Al laer, a hellit kredi, a vezo war evez e-kichenn, en tu bennag. Ha pa welo ne dosta den euz ar parkad kaol e redo buan da ober e zahad. Setu neuze Bipi, it gand Yann en noz-mañ, en an' Doue! Kasit ganeoh ho pistolenn a zeiz toull, ha trouz... war al laer! Ma vezo peoh diouz an druillenn-ze pelloh! Sellit, kemerit an dra-mañ evid ho poan!»

— « Mad » eme Bipi Bleo Kamm, en eur lakaad an tamm paper a hanterkant lur en e hodell, « evid ober plijadur dit ez in. Rag emeon en va femp ploaz ha tri-ugent ha n'em-eus biskoaz nahet renta servij da zen! Mez paria a rafen ne deuo ket al laer en noz-mañ war-dro ar haol!»

Deuet an noz, Bipi, hemañ koaniet mad gand Mari, a yeas en eur horjella eun tammig gand Yann war-zu liorz ar haol. Ha zoken eul litradig a oa c'hoaz roet dezañ gand Mari gand aon na deuje ar housked da gloza o malvennou.

Kerkent ha ma oent erruet er park, Bipi a glaskas eur horn goudor, a zispakas e vantell vraz, hag en em daolas e-barz; ha yao d'ar roh! An avel a hweze d'ar glao. Yann a grene! Ha Bipi a rohe! — « Va Doue! Va Doue! eme Yann outañ e-unan. Ma teu al laer en noz-mañ e vezin lazet! N'em-eus netra, na den d'am zikour. Mari he-deus roet tizann da gousked da Vipi. Ha kerkent ma tivorfil an disterra e stag d'ar voutaill adarre!» Hag e pede e êl mad d'e ziwall.

Kenta ma oe klevet a-benn ar fin Bipi o krial en eur frota e zaoulagad : — « Mez e pe leh an diaoul emeon amañ? » — « Chom peoh 'ta! » eme Yann. — « Ni a zo e park ar haol o kourzi war al laer. » — « Me ne ran foultr zur ha pa yafe kaol gand al laer! Deom buan ahalenn d'ar gêr. » — « O! nann, Bipi! Re abred eo c'hoaz. Diou eur a zo o paouez seni. Ha Mari he-deus lavaret chom beteg peder eur. » — « Me ne ran forz petra lavaro Mari! Me 'm-eus riou d'am horv paour hag a zo o vond d'ar gêr. » Ha setu Bipi da gas ar paotr Yann d'ar gêr. Hag eñ ivez da skei war an nor. — « Ha c'hwi eo? Dija oh erruet! Paket eo al laer 'ta? » — « Asa, Mari, eme Bipi, ro peoh deom gand al laer. Me lavar dit n'ez ey mui kaolenn ebed diouz da liorz, ma'z eus bet eet! Digas deom buan beb a vanne tako a zo gwelloc'h dit eged glabousad kement-se diwar-benn da gaol pomm!»

Nann, en nozvez-se ma oa bet Bipi sañset o kourzi war al laer gand ar Yann, ar haol a oa chomet founnuz. Mez en noz war-lerh, diou dreujenn all a oa adarre trohet ha sammet ar haol diwarno. Ha setu avad Mari adarre war he hemend-all! — « Mad, Yann! N'ez eus ket da hina : al laer a rank beza paket!» — « Hañ ya, Mari! Te zo êz dit kaozeal. Te a vez brao en da wele etre diou liñser wenn pa vezan-me e liorz ar haol o krena gard ar riou evel eun delienn! Ha piou a deuo ganen? Evid va-unan ne din ket! Na gand Bipi n'ez in ket ivez! Henez n'en-deus greet nemed kluka an tizann melen e-poa roet dezañ. N'en-deus ket roet zoken eur gouzougad din-me! Ha rohad avad goude kea en-deus greet kement hag eur... parigod! Evel-se e lavaran dit seh, nann, evid gand henez ne din ket.»

— « Nann! Nann, nann; N'eo ket Bipi na den all ebed eo a yelo ganez, mez... me va-unan eo a yelo! — « Te, va gwregig! O! Ne garfen ket evelato da lezel da zond ganen da loja e kambr ar stered ha da baka da fall! Ha neuze Mari gêz, lavaret em-eus dit pebez pikol den eo al laer. Kement eo pe vrasoh eged Bipi e-unan! Butun a rafe ganeom!» — « Eo, eo, Yann! Me a yelo ganez. Klask buan an trap da baka lern. Gouzoud a rez e teu atao el liorz dre an tamm ribin a zo en dalbenn. Ne gred ket dond dre an drav, dre ma ra trouz o tigeri. E kenkaz ne deufe ket alato dre ar ribin, laka ivez an daou drap lapin e penn ar renkad kenta a gaol. Rag gand ar renkad kenta a gaol eo sur da gomañs hirio!»

— « Ya, mez Mari, an trapou o-deus dent lemm! Ma vez tapet en trap, ha kazi zur e vezo, e hellfe beza gwall zraillet e harr!» — « Ha pa ve draillet e vorzed! Daoust hag ez eus ezomm da gaoud truez euz al laeron? Alo! Kê dillo da vanta an trapou a-raog an noz ha deus d'az koan goude-ze. Laka deliou seh war ar blantinnenn ivez avad, gand aon na welfe douar fresk. N'eus ket a loar gwir eo hag an oabl n'eo ket gwall zigohenn.»

Ha setu Yann en hent gand e drapou. Pa oe debret koan ha lavaret ar grasou, Mari a lavaras : — « Ganen-me ez ey baz ar yod. Ha te, Yann, kemer da fuzul goz, ha ro pez dezañ, hañ!» — « Warnezañ e tennin zoken? Neuze e lazin anezañ!» — « O! ma vez paket en trap, ne fringo ket kalz. Goulskoude evid e sponta gwelloc'h e helli tenna en êr. Ma n'ez a ket, me a youho : — « Tan warnezañ, Yann!» Neuze e lezi eun tenn en êr, hag e tiredi war-zu ennon. Me a lorgno war e benn gand va baz. Mez arabad e vezo dit goulskoude lezel da denn all warnañ. Arabad deom e laza nemed klask a rafe on diskar.»

Kerkent ha ma oe deuet an noz evid mad, Mari gand he baz yod ha Yann gand e fuzul a zaou denn a gerze war-zu liorz ar haol. An amzer a oa teñval sah. Yann a yeas d'e blas koz dindan ar chaoch dero en dalar. Mari en em lakeas dindan eur vodennig lann tost d'ar haol. Petra bennag ma oa eur ganfartez, neket lavaret netra ebed eo kea, he-doa lakaet eur hoof rouz hag eul lostenn hir evid kaoud nebeutoh a riou d'he divesker. He ridikul zoken he-doa gelllet da lezel er gêr evid eur wech. He mouchouar godell... Nann, he mouchouar fri, rag ar merhed n'o-deus ket ken a hodellou! He mouchouar fri a oa eta fourret en he bruched, aze, en tomm! Hag endro dezi e oa eur pikol sê krohenn maout.

Med n'o-doa ket bet amzer da gaoud riou. Rag kerkent hag an taol a zeg eur, kenta ma oe klevet eur strakadenn gand an trap o tivantella a-hont war-zu ar ribin er hae. Ha kerkent ivez eur vlejadenn spontuz : —« Oaoah! A! O non de dié!!!» Mari a grias ivez a-bouez-penn : —« Tan dezañ, Yann! Emañ ganeom en trap, al louarn besk!» Mez Yann o klevet a oa ken spontet e-unan m'en-doa lezet e fuzul da goueza d'an douar heb beza sachet an disterra war ar bluenn.

Mari avad he-doa gwad dindan he ivinou. Kerkent hag an trouz e redas war-zu ar ribin, he baz yod en êr en eur grial : —« A! truillenn! Emaout deom en taol-mañ!» Petra bennag ma'z oa noz teñval sah e wel eun dra bennag gwenn. Ha yao dezañ gand he baz war an tamn gwenn-ze! Hemañ a gri gwasoh-gwaz. Hag a houlennd gand eur vouez truezuz : —« O, Mari! Na lazit ket ahanon! Me eo hoh amezog, Bipi ar martolod koz.»

—« Te eo Bipi! Yañ douetuz! Bipi a zo du evel an diaoul, ha te a zo gwenn evel ma vijes kouezet a-bez en eur zahad bleud!» Ha Mari a lorgne... Bipi a gunude hag a lavare : —« Eul liñser eo am-eus lakaet war va zro, hag eur hef tan eo a welit aze kouezet d'an douar. Soñjal a reen am-bije gelllet sponta Yann er feson-ze koulz hag en dro genta.» Mari bremañ a vale war eun dra bennag kouezet d'an douar. Kemeret a ree anezañ : eur hleze koz! —« A kanfart! Neuze e-poa soñj rei deom gand ar hleze-ze? Mad eo! Gwelloh eo beza kiger eged beza leue!» Ha Mari a roe prun ha polotez da baotr al liñser. Hemañ ne ree mui nemed kunudi. Neuze Yann a-benn ar fin a gredas tostaad ivez. Mari a ehanas eun tammig.

Ya e gwirionez, al laer oa ar martolod koz, kouezet bremañ d'an douar war e reor e-touez ar haol, e bao en trap. Eun êr fin spontuz daoust ma'z oa noz du-pod.

Evel-se pa lakeas Mari he fenn mond he-unan da ziwall he haol, gand he Yann, ne oe ket pell evid paka al laer. Ha pebez laer! Yann, pa welas

piou a oa paket en trap a oa deuet bremañ besteed gwasoh c'hoaz eged Bouh Kernaou! —« Hañ, Yann!» eme Vari. « Gweled a rez e piou on-doa lakaet ennañ or fiziañs!» Hag e tistag adarre eur vazad all gand ar Bipi! —« Man... man... truz eo!» eme Yann —« O me 'm-oa disfiziañs warnañ abaoe an nozvez ma oa bet o kourzi asamblez ganez! Ne oa bet laer ebed en nozvez-se... Hag e gaoziou a zisplije din ivez kalzig!»

Bipi a grie bremañ : —« Pardonit din! Me ho pao ho kaol deoh! Ha ni a vezo adarre kamaladed!» —« Kamaladed adarre?» eme Vari. « Ya kre-diabl! Penaoz kaoud eun tammig fiziañs ennout hag en da Zeza Moufengkou? Evid mignoned da laeron, ne vezim ket mui, n'eo ket gwir, Yann?» —« O nann! Biken mui n'ez in da hoari domino ganez, anduillenn, na da eva gwint tomm ganeoh!» Bipi a glemme : —« Tennit ahanon diouz an trap da vihanna!» Mez Mari a responte : —« Aze emaoût, aze e ... tozvi da laeroñsi d'an archerien pa deuint! Yann, red buan da lavared dezo dond amañ dioustu!» —« O Mari, Mari!» eme Bipi. « Ma n'ho-peus ket a drezet ouzin, kemerit da vihanna truez euz va bugale ha bugale vihan! Ma lakit an afer etre daouarn an archerien, an oll a ouezo. Hag emañ kollet brud vad va famil. Me a baeo ho kaol deoh!»

Mari kennebeud n'he-doa ket a hoant e teuje an archerien war al leh. Gouzoud a ree e kouezfe beh warni ha war Yann abalamour d'an trapou. Gwir eo oa distagell gand he zeod hag e oar trei krampouez zoken heb an disterra spanell! Alato e ouie he-dije poan o rei da gredi d'an archerien ne veze lakaet an trapou nemed da baka lern, moh-gouez pe chas-dour! Re a hwez lapin a oa ganto! Lavared a reas eta : —« Evid ouzit-te, n'em-eus ket a drezet. Da druillou eveldout-te n'eus ket ezomm da gaoud damant. Mez truez am-eus ouz da vugale ha da vugale-gaer. Hag abalamour dezo ne zisklêriin ket ahanout d'an archerien. Deus ganeom beteg ar gêr. Hag eno dirag daou dest, ma asantez rei pemp kant lur evid ar haol e-peus laeret, e vezi tennet diouz an trap!»

Bipi a glemme mui-h-mui : —« Ya! Mond a rin ganeoh d'ho kêr! Hag arhant ho-pezo raktal. Mez tennit ahanon diouz an trap-se da genta 'ta! Gweled a rit n'on ket gouest da ober eur gammed evel-henn! Yann va mignon ker! Te a zo boaz da vanta ha da zivanta trapou. Tenn ahanon er-mêz 'ta! Kemer truez ouzin, en an' Doue!» —« Kleo 'ta Yann! En an' Doue a lavar! Beteg-henn goulskoude ne oa na Doue na diaoul ebed evitañ!... Hola! Hola! Te, paotr, ma vijes tennet ah alese e-kreiz an noz bremañ, kenta tra a rafes eo rei eur roustad deom-ni on-daou ha mond da zutal n'ouzon ket da beleh! Yann ne zivanto an trap-se nemed er gêr ha dirag testou.» —« Mez, Mari gêz, eme Bipi, ar gwad a zo poulladet en

va botez gand dent an trap sanket don en va garr. Ne hellin ket mond d'ar gêr.» – « D'ar gêr e valei. Pe e-doug an noz amañ e chomj!»

Bipi eta, evitañ da veza eul louarn koz, a welas sklêr ha trumm ne hellje ket deseo Mari na dre vrao, nag e mod all ebed, evid e denna diouz an trap. E-unan kennebeud ne helle ket dond er-mêz. Ar bann a oa ken kreñv ma ranked mond gand ar glin warnañ evid e blega. O! M'en-dije gelllet en em zila kuit ahano! Neuze a-dra-zur, Yann hag e wreg o-dije lipet douar ar park e-touez ar haol! Ha n'oa ket diêz ken noz oa.

Mari a ouie kement-se. Gouzoud a ree peseurt akolist he-doa en trap. Ha neuze, lod euz ar merhed a zo didruez, n'eo ket gwir? Bipi en eur jilgammad spontuz hag en eur glemuskad, ha baz yod Mari aliez war e gein, a rankas mond beteg ti Yann. Eun eur vale o ruza evid ober pemp pe c'hweh kant metr. Eno e oe klozet. Ha Yann a redas da glask ar « gard-champetr » hag unan all euz e amezeien. Ar re-mañ a jomas mantret pa glevjont pebez louarn besk o-doa paket Yann ha Mari!

Gouzoud a reent oa Bipi eun tamm brabañser, eun debrer beleien zoken, mez evel ma'z oa war e veno, e soñjent ivez goulskoude oa e-touez an onesta tud a oa war an douar. Pa veze eur banne dindan e fri, ar pez a veze meur a dro, eh anzave en-doa meur a vank. – « Mez evid laer avad, emezañ, ne vije biken! Ne gredfen ket zoken, eme Bipi, kemered eul laouenn euz a benn eun all heb e asant! E dra da bep hini!»

Bremañ evelato eo mezog hag e ra e benn du. O klask atao en em zizamma. Mez petra lavared? Da biou e hello rei da gredi oa eet e-kreiz an noz da bark ar haol evid... sellad ouz ar stered en noz du, pe c'hoaz evid klask paka morilloned? Mari, daoust dezi da veza eun tammig rust, he-doa kalon vad. Pa oe tennet Pipi diouz an trap, e kempennas dezañ e harr. Goude-ze, hemañ a yeas gand ar gard d'ar gêr da gerhad pemp kant lur da Yann ha da Vari.

Bipi, adaleg an deiz-se, a oa evid an oll hiviziken, Bipi ar haol pomm. Abaoe eo ivez deuet diwar an dro-ze ar hiz da lavared pa bak unan ben-nag eur votezad e leh ma soñjan, en-deus « bet kaol pomm ».

(Da veza kendalhet)

L Conq

Notennoù:

Yun an nao steredenn: e sempladurez.

goridig: entanet gand ar boan.

rouzard: glapez, diod.

tarin: eun ebeul pe eur hole diéz da gabestra.

garvellou: e zivesker dibrad diouz an douar.

e grohenn o houlenñ sehor: ar hwezenn war e grohenn.

rei da gampan: eur roustad hag a ro e gont da unan bennag.

orogal: ourouler, alvaon, emboubal, rezoner diod.

strodenn: loustoni, kaillar.

zingou: chomet a-zav el lagenn hag er pri.

treuniet pe c'hoaz troholiet.

louzou sko: louzou greet gand nao seurt traou evid « diskoi » tud ha loened!

eur banne « tako »: eun banne tafia, pe eur banne alkool korz-sukr (rhum).

eur chaoh dero: eun dervenn bet diskourret ha dibennat beb nao bloaz ha deuet eta da bendologi!

ar ridikul a oa an ano roet e penn kenta ar hantved-mañ d'an disklavier, d'ar « paraplu »

peseurt akolist e-neus ster peseurt ostiz, peseurt labour, peseurt doare labour, kevatal da oristal pe dost.

eur « Parigod »: eur paotr euz a Bariz!

eur « Parigod »: eur paotr euz a Bariz!

ar blantinenn: pladenn gorre an trap.

Pierre Trepos

Le pluriel breton

30 lur (400g)

Alan an Diuzed

Lenaig

Eur romant a garantez

20 lur (150g)

Ar Brezoneg hag ar Huzuliou-Tiez-Kêr

En eur pennad-skrid kaset d'eur 1.500 bennag a listennou Kandidated d'ar Votadegoù Tiez-Kêr, o-deus **Emgleo Breiz** hag ar Strolladoù breizeg a labour gantañ goulennet diganto rei da houd en o faperennou ha disklêriadurioù e vo skoazellet ganto al labourioù ha strivou evid kas war-raog Emzao hag Aznevezidigez Yez ha Sevenadur Breiz.

Kammedou braz a zo bet greet e-keñver brud ar Brezoneg, ar bloavezioù diweza-mañ! Ha chom a ra c'hoaz unan bennag, en deiz hirio, ha ne vefe ket a-du, e-mesk or henvroiz, gand lakaad ar brezoneg da veza kelennet e-barz ar skolioù ha roet dezañ eur plas kalz ledannoh war ar radio hag en tele, gand henn implij muioh-mui e kement tachenn zo euz ar vuhez publik?... Da nebeuta, ne gaver ket ken, koulz lavared, dre amañ, enebourien douet d'ar brezoneg, ha n'eus kostezenn ebed hag a gredfe diskouez chom dizeblant ouz kement a vez greet evid or yez ha sevenadur ar vro.

Rag-se, e kav da **Emgleo Breiz** e tleer alia d'an oll re a weler war ar renk evid ar Huzuliou Tiez-Kêr embann e vo roet eun taol-skoaz ganto, - a-hed ar c'hweh vloaveziad a vezont e-sell tremen e penn o Homun, - evid ober implij-euz ar brezoneg ha lakaad anezañ el leh a enor beb tro ma vezo tu.

Ha meur ha meur a dro ez eus d'henn ober p'en em gaver e penn eun Ti-Kêr. Dibuna a ra Emgleo Breiz da Gandidated ar votadegoù eun toullad urzioù, kemennadurezioù, divizoù hag alioù a heller lakaad da dalvoud, en eur barrez, da « rei ton » da yezou Breiz, - brezoneg pe hallo, hervez ar hornbroioù:

— **Deskadurez** - Daoust ma n'emañ ket e galloud ar Huzuliou-Kêr divizoud lakaad kelenn ar brezoneg - pe ar gallo - e skolioù o homun, e

hellont rei skoazell d'ar vistri ha d'ar vugale e studi yez ar vro, gand kinnig dezo al leoriou-deski pe brofet. A-hend-all, e leh ma'z eus eur skol « Diwan » o tiazeza, e hell ar homuniou harpa ar re a ra war he zro gand presta saliou ha rei d'ar skolidi ar memez skoazell ha da vugale ar skolioù all. Hag evel just, e tleer rei skor d'ar Hentelioù brezoneg renet gand ar strolladoù e Tiez ar Re yaouank, - e « Tiez an Oll » hag all...

Implij ar Brezoneg e servichou ar Gomun. - War ar mêz, e talher peurvuia da ober gand ar brezoneg en darempredoù gand darn mad euz an dud. Hag ivez, en eun toullad euz or Hêriou krenn pe vraz, pa vez brezonegerien e bureioù an « Digemer » pe ar Zekretouriez. Dres, e hell eur Mêr hag e Guzul alia stard d'an Implijidi ober gand yez ar vro en o darempredoù gand o henvroiz, er Zervichou a labouront. Evid êsaad d'ar gargidi ha d'an oll a labour evid ar Gomun ober gand ar brezoneg, e vez sizunvezioù pe kentelioù da studia or yez, e diabarz an amzer gouestlet d'an « Deskadurez o padoud »: kement-se a zo bet greet gand Kêr-Vrest hag « Emgleo Bro-Vrest » (C.U.B.). Ha kement tra ez eus tu d'ober evid ar brezoneg a heller ober ivez evid ar gallo, na petra 'ta!...

Kelaouennou. - Meur a Gêr a weler, evel Kêr-Vrest, koulz ha reoù all war ar mêz, evel ar Merzer, o lakaad pennadoù e brezoneg er helaouennou pe follennou-keleier embannet ganto. Salv e vefe heuliet ar skwer vad-ze gand kalz a gomuniou dre ar vro. - A-hend-all, eun dra euz ar gwella a vefe ivez heulia skwer Vrest o lakaad enskrivadurioù braz e brezoneg evel e galleg war an Ti-Kêr da geñver gouelioù fin ar bloaz...

Panellou diouyezeg. - Pa zigouezer e kalz kêrioù e weler bremañ, war ribl an hent, panellou o rei ano brezoneg ar gomun: KEMPER, SANT-BRIEG, GWENED, EN ORIENT, hag all... N'heller ket skriva anioù brezoneg or hêriou, avad, war ar panellou-hencha: evid ar mare, n'eur ket deut a-benn da lakaad Mererez ar Staliadur pe « Ekipamant » da jeñch reolenn an Henchoù war ar poent-se!... Kêriou zo hag a zo krog da rei lañs d'eur stumm nevez a « vrezonekadur » euz buhez ar gomun: kroget o-deus da staga skritelloù en diou yez, brezoneg ha galleg, ouz an tiez, staliou, servichou, hag all... perhennet ganto. Evel-se, e Lanuon, e lakeer panellou warno e brezoneg evel e galleg anioù ar ruiou nevez, ha « Kêr Lanuon » war ar « busiou » pe kirri boutin an Ti-Kêr. Hag e Brest, emeur o lakaad skritelloù livet warno anioù eur rummad kenta a Staliadurioù: **Ti-Kêr, Ti an Oll, levraoueg, Ostaleri-Yaouankiz, Kreizenn ar Bagou**, hag all... Da gredi a zo e vo meur a Gêr dre ar vro oh ober kemend-all, heb dale! - Moarvad e vo lakeet ivez en hent gand Kêriou all al labour braz a vezer o kas da benn e Brest: sevel ar roll klok euz anioù-lehoù ar gomun, ha neuze, da heul, reiza ar skrivadurioù a-dreuz pe ijinet a gaver ken puill, siwaz, war ar hadastroù.

Meur ha meur a dra all a heller ober, a-dra-zur, en eun Ti-Kêr, da gas war-raog brud hag implij yez ha kultur Breiz. Emichañs e tibabo kalz a Listennoù Kandidated da Votadegou ar 6 hag an 13 a viz meurzh lavared ha skriva e vo greet ganto o zeiz gwella en hent-se, eur wech ma vint bet lakeet e-barz Kuzul o Homun...

Heb dale on-nevo tro, moarvad, da zond endro war ar pezh a zo bet greet dija deuz an tu-ze gand Kêriou a zo.

Emgleo Breiz.

15.2.83

N.B. – Eun enklask a zo bet greet e skoliou Brest, en ano ar Mêr, gand Y. Menesguen, eil-mêr evid ar Skoliou, hag A. K., dileuriad evid kas war-raog ar brezoneg ha kultur Breiz e buhez ar gomun, – da houd peleh e vez kelennet or yez. Disklêriet 'z eus bet gand ar renerien-skoliou ez eus, e Kêr-Vrest, ar bloaz-skol-mañ: 291 a skolidi (265 er skoliou kenta derez ha 26 en eur skol-vugaligou) hag a heuill ar henteliou brezoneg e 6 skol.

Leor ar miz

R. GERALLT JONES

CAFFLOGION

bet lakeet e brezoneg gand

J. ABASQ

Eul leor skiant-faltazi!

Priz kenta an Eisteddfod, 1979

20 lur (150g)

Bet sevenet gand eun Ti-Kêr evid yez ha sevenadur Breiz...

Goulenn a ra or heneil A. Keravel ez embannfe Brud Nevez ar pennad-mañ amañ da heul, tamm ebed dre ma'z eus ennañ meneg euz oberiantiz ar Huzul Ti-Kêr m'eo bet ezel anezañ e-pad ar c'hweh vloaz diweza-mañ. – kentoh evid diskouez ar pezh a heller ober en eur gomun evid ar brezoneg ha sevenadur Breiz, ne lavarom ket. Talvezoud a ra ar boan anaoud an tamm renta-kont-se, war a zoñj deom.

Dirag Kuzul Ti-Kêr Brest, d'ar 25 a viz c'hwevrer, en e vodadeg diweza a-raog votadeg ar 7 a viz meurzh, ez eus bet meneg euz eun emgleo-dre-skrud etre an Ti-Kêr ha Kreizenn an Enklask Breizeg ha Keltieg (C.R.B.C., Skol-Veur Breiz-Izel, e Brest) o termenj penaoz e vo embannet beb bloaz eun oberenn goz pe nevez o tenna da Vrest. Ar bloaz-mañ e vo embannet evel-se, gand skoazell Kêr-Vrest, labour Bernard Tanguy ha Patrick Gouedic diwar-benn anioù-leh ar Gomun, savet ganto o roll klok diwar ar hadastrou. Disklêriet em-eus dirag Kuzul Brest ez eo savet ar goñvañsion e brezoneg hag e galleg, – evel m'eo bet greet a-hend-all evid skol **Diwan** ar Beder-Milin hag evid **Kreizenn an Arzou-Pobl** (Centre Breton d'Art Populaire).

Kement hag ober, – ha pa oa ar vodadeg diweza euz ar Huzul ma oan enni war skiñvier ar Guzulieren, – em-eus digaset da zoñj ar pezh a zo bet greet gand an Ti-Kêr evid harpa ha rei ton da yez ha da gultur or bro e buhez Vrest, o seveni evel-se gwella m'on-eus gelllet promesa 1977 listenn « Unvaniezh an Tu-Kleiz ». Hegaset e oan bet gand an tamall taolet en eur gelaouenn anavezet mad ouz skipaill dilennet c'hweh vloaz zo beza bet « dilezet danvez Breiz » ha gand ar rebech klevet war skramm **An taol-lagad** « beza chomet heb ober tra ebed » evid ar brezoneg gand an Ti-Kêr evid ar brezoneg. Eun digarez e oa evidon diskouez e oa eno tamalloù gwall-zireiz!

– Da genta, meur a wech zo bet kaset gand Kuzul Kêr-Vrest da Bariz skridou-klemm ha goulennou stard o tivenn menoz ar Helenn brezoneg, a-du gand al lisañs brezoneg (ha talvezet he-deus or skoazell d'he haoud, e 1981!), a-du ivez gand brasoh plas d'or yez war ar radio hag en tele, koulz hag o tivenn Breiz-he-femp-departamant.

– Ha daoust ha « dilezel » yez Vreiz a vefe gouestla eur bajennad d'ar brezoneg e peb niverenn (pe tost da vad) euz ar gelaouenn **Brest-Espoir** (ingalet beb miz 70.000 skwerenn anezi)? Ha dilezel or yez a vefe harpa ar henteliou hag ar stajou brezoneg evel ma reer e Brest (4 staj « ar Skol Vrezoneg » beb bloaz, e skol Sanker), heb konta ar zizuniou-studi brezoneg evid implijidi an Ti-Kêr ha re ar h-C.U.B.?

– Ha chom heb kas war-raog sonerez ha dañsou Breiz hag ar broiou keltieg a vefe, – diouz pezh a zo bet skrivet ha lavaret, – beza bet skoazellet ken brao diazeza **Kreizenn an Arzou-Pobl**, ha bremañ rei beb bloaz peadra dezi kas endro evel ma ra eul labour euz ar frouezusa war gement tachenn o tenna da ... zanvez Breiz, dres?...?

– Ha kemend-all harpa a-zoare strolladou all oh ober war-dro ar C'hoariva (**Teatr Penn-ar-Béd**), studiou, enklaskou hag all? Da skwer, al labour braz emañ ar C.R.B.C. o peurechui, gand sevel **roll-braz anoioù leh** komun Vrest hag a gomzem anezañ amañ uheloh?

– A-hend-all c'hoaz, setu petra eo **dilezel danvez Breiz**: emeur o vond da zevel eur **Greizenn Culturel Vrezoneg** gand nevezi eun toullad klasou goullo euz skoliou Sanker. Eno e kavo bod ar strolladou a Gêr-Vrest o labourad evid ar brezoneg ha kultur ar vro, gand saliou staliet a-ratoz-kaer evito, eul Levraoueg, eul labouradeg « Kleved-ha-Gweled », – peb tra o veza dindan renerez **Kreizenn an Arzou-Pobl**. Eur 4 milion nevez a gousto al labouriou hag ar stalia, pêet gand an Ti-Kêr, ha gand skoazell ar Stad, ar Rannvro, an Departamant (votet eo ar yalhadou; kroget e vo da genta gand renka lodenn ar hlasou o talvezoud evid ar skol, ar bloaz-mañ).

– N'heller ket chom heb menegi ivez eul labour braz hag a vezer o la-kaad war ar stern: bez' ez eo **Rollad-meur an Testennoù dre skrid ha dre gomz** o tenna da Vreiz, d'he Lennegezh, d'he Hultur. Eun tamm labour braz-kenañ hag a dle beza sevenet gand Levraoueg an Ti-Kêr hag ar C.R.B.C., peb tra o veza enrollet dre « gelaoua » pe « informatiza » (evel gand meur a hini euz Kêriou all ha Strolladou Gouizeien ar vro.)

– Meur a dra all a vefe da venegi ouspenn-ze, da skwer skoazell an Ti-Kêr evid stalia eur studio TV nevez da FR3 e Brest, eur studio hag a dalvezo da genta tra da zevel an abadennou brezoneg. Hag ivez ar skoazell

da « Radio Breiz-Izel » evid ésaad dezi diazeza he bureoioù e Brest.

– Da echui an daolenn braz-savet-mañ, e tleer lavared eur ger bennag diwar-benn eun dra all, prientet abaoe eur pennad gand Kuzul Kêr-Vrest: evid ar wech kenta e Breiz, eun toullad tiez ha savadurioù all perhennet gand eun Ti-Kêr ez eo skrivet warno o anoioù war eun dro e galleg hag e brezoneg:

TI-KER (war di-kêr ar Hreiz hag ar pevar « ti-kêr da eil ») – **SKOL AN ARZOU-KAER, LEVRAOUEG** (Levraoueg Vraz Kêr-Vrest; Levraoueg ar Beder-Milin; Levraoueg Pont-an-Ezen; Levraoueg ar Gazeg-Wenn; Levraoueg Sant-Varzin). **MIRDI AN ARZOU-KAER; TIEGEZ JESTIN** (e Kerinou), – **TI KREIZ-BREST**, – **Kreizenn ar Bagou - AR VILIN WENN, OSTALERI-YAOUANKIZ** (engravet eo bet 'barz ar simant: **Ostaleri ar Yaouankiz**), – **TACHENN AN ARHANTEL** (eur « park » natur, e Kerber) – **KEGIN VRAZ KER-VREST**.

Lakeet eo bet panellou diouyezeq ivez d'ar staliadurioù fiziet gand an Ti-Kêr d'ar Hevredigezioù-karter: e Kerinou d'an **TIEGEZ JESTIN**. – e Kreizkêr, da d-**TI-KREIZ-BREST**, da d-**TI-KERBER**, ha da **Diez an oll**: hini an Harteloire, lakeet dezañ eur skritell gand brezoneg abaoe eur pennad mad, ha re **LAMBEZELLE, PENN-AR-C'HREAC'H, AR GWEL-MEUR, AR VALI-HIR**, ha ...« Bellevue »). **SKOL DIWAN** a zo merket he ano war unan euz tiez skol goz ar beder-Milin (eur skritell all a gaver, tostoh d'ar hlasou, ha **Kreizenn an Arzou-Pobl** war borched hag e leuz ar « **Centre Breton d'Art Populaire** ». Akord eo a-hend-all ar Hevredigez evid **Ti ar Zevenadur** evid ma vo lakeet eur skritell vraz gand an tri ger brezoneg-mañ e-kichenn « Maison de la Culture » pa vo renevezet ar panellou lakeet a-uz da zoriou o bureoioù, e-kichenn ar pezh a jom euz ar PAC.

Emichañs, ne vo ket echu gand-se implij ar brezoneg war vogerioù, a-zioh pe e-kichenn doriou tiez ha staliadurioù Brest, – forz pehini e vo ar skipaill a vo lakeet e penn an Ti-Kêr goude ar 7 a viz meur. Mar bez ar memez re, e tahlint evel just da gas war-raog labour ar « brezonekadur » o-deus kroget ganti. Mar bez ar re all, penaoz e hellint ober a-hend-all, goude bet rebechet ganto d'ar rummad en o raog beza « dilezet danvez Breiz », eun damalladenn pell-braz da gaoud eun diazez reiz, war a weler...

Ha moarvad ivez, ne raio ket diouer dre ar vro Kêriou all oh ober evel Brest (ha Lanuon), hag a zivizo implij brezoneg skrivet evid « arouezia » o ziez-kêr, o servichou ha savadurioù a beb seurt. Setu he-devo kêr vraz Bro-Leon roet lañs d'eur striv nevez evid renta da yez ar vro eur plas a enor a-wel d'an oll!..

Eur ger berr da echui an tamm renta-kont-mañ, - a-zivoud **Diwan-Brest** hag a vefe bet **touellet** gand ar skipaill a-gleiz e penn ar gêr-mañ abaoe 77, ha goude m'he-defe roet da skol Vrest **Diwan** klasou evid he labour hag ar memez skoazell dre vugel hag o-devez ar skoliou all, ha kement-se merket e brezoneg koulz hag e galleg en eun emgleo-dre-skrid. Laouen e vefe, a gred din, renerien Diwan ma teufe dezo, e kement leh m'o-deus digoret eur skol, ar memez harp hag an hini a gavont e Brest...

Petra da zoñjal, evid kloza?... A-dra-zur, n'o-deus ket ar homuniou galoud braz evid lakaad ar brezoneg er renk a dlefe beza e hini 'barz ar vro, - na deuz tu ar Helenn na deuz tu ar « media », evel m'int savet ha renet er vro-mañ, nag e kalz « rannou » pe kornioù zo euz ar vuhez sosial. Evelato, bez' e hell an Tiez-Kêr ober o lod evid kemma beb eun tammig em-zalh, doare-ober tud o homun, ma karfe o renerien rei ar skwer vad e-keñver implij ar brezoneg komzet ha skrivet, ha kemer perz evel-se 'barz ar cheñchamant braz on-eus da zigas e-touez or henvroiz e-keñver yez o bro...

A. Keravel.

bet kuzulier Ti-Kêr Brest
ha Kuzulier-Breiz.

Eun enklask:

Eun enklask emañ **Emgleo Breiz** oh ober: goulenn digand ar Mèred pez a zo bet greet ha dreist-oll pez emaint e soñj ober evid ar brezoneg ha kultur Breiz en o homuniou:

- skoazell d'ar skoliou o lakaad kelenn ar brezoneg d'ar vugale;
- implij ar brezoneg gand tud an Ti-Kêr hag e gargidi;
- pennadour brezoneg e kelaouenn ar gomun;
- panellou gand brezoneg war staladurioù an Ti-Kêr;
- skridou kaset d'ar Gannaded pe d'ar Gouarnamant evid ar Helenn brezoneg, adunvanidigez Rannvro-Breiz, hag all...

Goulenn a ra **Brud Nevez** digand he houmananterien dastum responchou war-eeun evid tiez-kêr o hornad. Paperennou goulenn a vo kaset dezo. Trugarez en a-raog.

Renta-kont

Ar skoliou libr: An emgann diweza?

E fin miz kerzu, e-neus diskuillet ar Ministr Savary a-benn ar fin e ginnigou a-benn lakaad ar skoliou libr e servij publik an deskadurez. N'e-neus ket bet an eurvad da weled pennou braz ar skoliou katolik o strakal dezañ o daouarn. Er hontrol, uhel ha kreñv o-deus roet da houzoud ne felle ket dezo digemei kinnigou ken treitour.

N'eus ket a bres warnom, eme an ao. Ministr, hag a zo o vond da hortoz ken e vo tremenet votadegou miz meur da vond pellob gand e zivizou. Med e-pad ar hampagn evid ar votadegou tiez-kêr, o-deus ar hostezennou a-zehou lakeet ar pouez war an afer. War an dachenn, ez eus bet ivez krogadour, stard pe startoh, evel e bro-Vrest pe tro Poñdi. Ha digor eo ar brezel a-benn an emgann diweza? Med penaoz gweled sklêr en eun afer hag a zeblant beza euz ar re simpla toud, euz ar henta sell - beteg re simpl moarvad - hag a ziskouez beza luziet da vad, adaleg m'en em la-keer da zelled a-dostoh?

E-barz an afer, ar re a vez greet brud fall dezo, da nebeuta, eo ar skoliou publik, hag ar re o-deus brud vad, eo ar re libr « A-du da vad », pe « a-du a-walh » e vije 71% euz ar

Frañsizion da zerhel d'ar skoliou libr. Evid 59% anezo, eo reiz e vijent sikouret gand ar Stad. Ober a reer euz ar skol libr an hini zigor war ar vuhez, an hini nemeti hag a zalh kont euz gwir interes ar vugale ha deuz soñjezonou fur ar gerent... E-pad keid-se, e roer da gleved ne hell ar skoliou publik nemed trei fall, ha mond war zisterraad, diwar goust ar vugale. N'eo ket memez deski anezo eo a rajent, ken kreñvet, ken unvanet e vefe an deskadurez, ma n'eus ket a blas evid an disheñvelidigez, ha ma reont oll ar memez doare kenteliou... Petra da zoñjal?

Sur mad, n'eo ket ken du-ze an daolenn diouz eun tu, na ken gwenn diouz an tu all. Ema dres ar gelaouenn **Autrement** o paouez embann eun niverenn ispisial diwar-benn ar skoliou prevez (1), hag a hellan lavar red kerkent diwar he fenn eo talvouduz da lenn da neb a garfe intent eun dra bennag e kudenn an diou skol. Rag goulenn a ra, ha klask displega « evid piou ha perag » ez eus skoliou prevez, ha peseurt int: ar re gatolik da genta, evel just (ar re niverusa anezo, med meur a seurt skol gatolik a zeblant beza, ha daoust d'ar pez a vije kredet, eur « pez mekanik braz » eo an deskadurez kato-

lik kerkoulz all, renet, urziet ha kreizennet mad...), hag an oll re all: ar re o-deus ar brotestanted pe ar yuzevien, ar boudisted ha... divennerien ar yezou bihan (hag e kinniger deom eur poltred euz an Ikastolak, er Vro-Vask).

Anaoudegez a reer c'hoaz gand ar re ne zigemeront yaouankizou nemed evid lakaad anezo da dremen ar bac, pe evid deski dezo eur vicher, hag all... Berniou skweriou eta, ha kazimant re, dre m'en em goller eun tammig oh ober ar bourmenadenn hir-ze dre an oll anezo, ha mar-teze ne weler ken re vad pere eo en oll diazezo ar skoliou libr. Ouspenn-ze, n'eo ket deuet kenlabourenien « Autrement » da astenn o faoiou beteg amañ, sed ne gomzont ket nemeur euz ar skoliou libr e Breiz. N'eo ket evid se e teu ar gelaouenn da goll euz he zalvoudegez memez evid Bretoned.

Da vihanna, n'he-deus ket « Autrement » studiet hepken ar perziou mad a vez lakeet bepred en a-raog gand divennerien ar skol libr, kredet o-deus ivez lakaad o biz war eun toullad perziou fall, kuit da lakaad lod da skrjal. Rag frankiziu o-deus ha n'o-deus ket ar skoliou publik, pa ne vez ken nemed evid pez a zell « kartenn ar skoliou », pe c'hoaz evid pez a zell statut ar gelennerien.

Ar peb souezusa: kaer he-deus an niverenn-mañ euz « Autrement » beza gouestlet d'ar skoliou libr, e weler enni a-walh n'a ket ken fall an traou ha ma vez roet da gleved gand ar re publik. Piou a oar e tremener gwel-loh ar vachelouriez e-barz ar re-mañ: 69,4% euz ar re a vez o tond euz ar skoliou publik eo a vez resevet, 62% euz ar re a vez o tond deuz ar re brevez (statistikou 1980). Kaer o-deus beza publik, ar skolachou dreist-oll

eo a vez disheñvel an eil diouz egile, n'eus nemed kemer skwer eur skol-laj diwar ar mēz hag unan euz kreiz eur gēr vraz. Anez da ze, ne glaskfe ket aliesoh-aliesha ar gerent enskriva o bugale en eur skol kentoh evid en unan all, heb derhel kont bepred euz kartenn ar skoliou.

Sed aze hag a ziskouez ivez n'eo ket an ezomm-skol heñvel hervez an oll, nag ar goulenn e-keñver ar skol ar memez hini evid an oll. Hino, ar gerent a vank dezo aliez gelloud choaz hag ober eun dibab evid o bugale. Felled a ra dezo ivez kaoud o ger da lared. Setu perag, a-benn renka afer an diou skol e Bro-Hall, e soñj d'eur sosiologour evel Robert Ballion e heller kaoud hino eun hent all, unan etre, en eur dreuzfeurmi ar skol. Setu perag e soñj d'eun istorour evel Antoine Prost e ranker digreizenna an deskadurez.

N'eus forz penaoz, war « Autrement », e roer an tu d'an oll da gaozeal, ha se zo eur poent mad: d'ar gatoliked strisa, d'al laiked taerra, ha da galz a re all. Notennou istor a zo ivez, kement hag addigas deom da zoñj emañ pell a-walh a zo o soursial euz an afer. Hag e teuy a-benn an ao. Savary da lakaad eun termen dezi, ha penaoz? Aze, dres, emañ an dalh.

J.S.

(1) **Autrement**: « On le met dans le privé? », niverenn 42, miz gwengolo 1982. 4, rue d'Enghien, 75010 Paris.

Luskellerez war-zu ar Béd Gwenn

« Uza va daoulagad a rin ken ne verzin eun deiz e kelh lagad an deiz skeudenn hlan ar vag... » Uhelvennad eur vuhez: mond gand ar **Reder-Mor** burzuduz beteg ar Béd Gwenn, bed ar eurusted. Evid se, petra 'zo da ober? Setu: bezit paotrig en e zeg vloaz; it beteg ar mor, daoulinit dirag an dour. Hag en em vadezit. Neuze c'hw: 'welo ar Reder-Mor; gand e Vag ho kaso d'ar Béd Gwenn. duhont, a-dreñv an heol o tiskenn flamm e rouantelez e gousk. Da lared eo, grit evel RONAN, mab a varzoniez Kristian **Brisson**, hag ivez mab da gonchenno eur vamm-goz a oule displega ken brao marvailhou kuzet a-wechall, evel istor an Arvonz, taget gand an Dizesper, ha ne fellas ket dezo rei digemer d'ar paotr yaouank estu en e-hefe o zaveteet.

Krignet gand naon du e hoant, e leusk Ronan e faltazi d'en em vaga gand soñjezonou a gaerder. Hag eun nevez: « Med daoust ha noz e oa? » ... setu ma c'hoarvez gantañ en em gaoud en Enez Perherinded ar Maro, enni peadra da skrja, evel e kaver en eur film da sponta, « gand skreved o harmi er vann sekrejou an oll-véd, tra ma krigne skeud ar morvrini kribell wenn an tonnou. » Med pa zistro d'ar béd-mañ, emañ Ronan war ziskoaz e dad deut d'e glask war an tevenn.

Eun avañtur euz ar seurt-se a zo eur zekred diéz da ziwall kloz en hoh ene. Neuze 'ta, nag a joa pa gavit eur hamarad, eur heneil gwinnon, eur mignon, hag a ziskleir deoh e klev ar memez galv o voudal dalhmad en e

ziousskouarn! GWELTAZ an hini eo Ha Gweltaz e-neus eur vag, hini e dad-koz. Ha peogwir e tale ar Reder-Mor da zond daveto, ez int davetañ, eur zulvez goude an overenn, daoust m'eo neuze Ronan enkrezet gand feiz oberiant e vignon, sammet gantañ en e vagig peadra da veva e-pad eun Imram paduz. Med da fin an deiz, setu En: « O tond emañ... Ha Ronan a zihun en eur gambriq wenn, skuiz-maro. Ha Gweltaz?...

Bloaveziou goude e tistro Gweltaz e buhez Ronan, p'ema hemañ oh ober lez da NOLA, eur plah yaouank cheuh, dipitet o weled heh amourouz o terhel kont c'hoaz euz eun istrogeñ, kollet gantañ e benn, o konta da Ronan e dro en Enezenn Hlaz, el leh m'ema an dud o hortoz, o hortoz, donedigez al Levier-Meur o hasfe d'ar gwir vuhez... Gweltaz n'e-neus ket gortozet. O selaou kement-se, e klev Ronan « kri eur gouelvan pe galv ar Reder-Mor... Med steuziet eo amzer gaer e vugaleaj. A zoñj dezañ... Piou a vo treh en e galon. Nola hag o bugel, pe Gweltaz hag ar Reder-Mor?... Piou a yelo d'ar Béd Gwenn?... Eur bugel all goude en em vadezit?

Romant « romantel »? Barzoneg?... Unan bennag e-neus laret n'ez eus ket a wir romantou e brezoneg, med barzonegou hir e komz-plén. Evid ar REDER-MOR ez eo gwir a-walh. Ar yez, heson, greet evid beza lennet a vouez uhel, a gan evel hini eur barzoneg. Da skwer.

« Zoken e kave din

E tarzfe va halonig
gand eur galv ken tener,
ken knz ivez
a oa ar zonerez-se.»

«Bez' e oa anezañ skeudenn eur vag,
eur skeudenn zu,
eur ouel zu,
distag frank diouz an heol,
diouz ar goabrenn,
diouz ruzder an abardaez o vervel.»

«Ha da heul ar vag-se,
oh ober hent ganti,
e skede roud ouz skleur al loar,
evel eun ant trohet en doureier di-
rouvonn.»

Eur feunteun rimadellou...

«Deom da Castellin
War gein eul lapin.»

Setu aze eur mod nevez da veaji,
sur. Med ar vugale a blij dezo mond
da varhekaad hervez o huñvreou. Tu
'zo da bourmen evel-se a-hed ar zi-
zun, en eur lenn: **Dilun, Dimeurz,**
Dimerher... bet embannet gand ar
Bleun-Brug hag a ro tro da zeski,
a-hed an hent, traou marzuz ha di-
hortoz evid... an dud vraz! Eur zahad
rimadellou ha «stok-geriou» a ga-
ver ennañ, evid deski, laouen, heb
tor-penn, anoiou an dud, al loened,
ar plant, an amzeriou, h. a.

Anna Mari Arzur a anavez mad pe-
dagogez ar skoliou-mamm, ha sevel
a ra rimadellou aozet-dispar diouz
stumm spered o skolidi. Ha bravoh,
gouzoud a ra lakaad ar vugale da ze-
vel rimadellou. Lennit ar re a zo di-
war bluenn Nolwenn Petitbon. El leor
e kaver ivez pennadou gand P.J. He-
lias, Alis Lavanant, J. Riou, Meavenn.

Da lenn ez eus evid ar zizun. ar

C'hwi ivez, gand eun ene heñvel
ouz hini Galaad, marheg an Daol
Grenn, c'hwi ivez, pignit e Bag ar Re-
der-Mor, hag ho luskello - mar doh
distag diouz ar pinvidigeziou dan-
vezel - «warzug ar Béd Gwenn...»

Eur blijadur ouspenn ar skrid: tresadennou F. Le Guern hag a gлот brao-
tre gand danvez al leor. (1)

K. Riou.

(1) **K. Brisson: AR REDER-MOR**
Embannet gand **Brud Nevez** Priz al
leor: 20 lur (150g).

bloaz, en eur vond gand an henchou,
pe o tomma en ti. Da lenn, da gana,
ha da ziskana. Da zelled ivez: e-leiz
a skeudennou (eun hanter euz al
leor) a zikour da gompren ar skrid.
«da vond da Castellin war gein eul
lapin» Bez' ez eus tresadennou fen-
tuz gand J.J. Sevellec, med ivez gand
bugale, o lakaad da veva e gwenn
ha du linennou ar rimadellou bet di-
bunet. Gwaz a ze n'ez eus ket bet tu
da voulla al leor gand an oll liviou
bet implijet gand an danvez-arzou-
nien.

Anna-Mari a skriv:

«Bet on bet dirag eur feunteunig
kuzet,
Hag em-eus lavaret: «Pegen brao!»

Lennit **Dilun, Dimeurz, Dimerher...**
ha c'hwi ivez, dirag feunteun ar rima-
dellou, a estlammo: «Pegen brao!»
K. Riou.

Priz: 20 lur + mizou-kas. Digand
Bleun-Brug, 5, ru F. Jammes, 29200,
Brest, pe digand Brud Nevez.

Pladennou

Hoperien da zañsal

Deuet eo er-mêz eun nebeud sizu-
niou 'zo, eil pladenn an **Hoperien:**
Ton ar menez du, tri bloaz bennag
war-lerh an hini genta.

An **Hoperien** hag a zo o chom 'ki-
chenn Gournn ha Rostren, a zo unan
euz ar strolladou a vez klevet ar muia
er festou-noz e Kerne-Uhel ha pelloh
zoken. Ober a reont dre vraz gand ar
memez binviñ-muzik hag ar re all:
ar vombard hag an akordeoñs a zo
diazeg ar strollad, evel boaz; med rei
a reont eur plas ledannoh evid kus-
tum d'ar binviñ-kerden: estreded ar
gitar, ar gitar-boud hag ar violoñs, eh
implijont kalz ar bañjo, ar vandoli-
nenn hag ar bouzouki, ar pez a verk
o fersonelez. Gouzoud a reont an
doare da rei da zelaou peb benveg
an eil war-lerh egile, en eur echui
peurvuia gand an oll asamblez.

Evid ar pez a zell ouz an toniou a
zonont ez eo red teurel evez euz ke-
ment-mañ, savet eo bet ganto o-unan
an oll domiou war-bouez unan; ou-
spenn ha son atao ar menez tra e vez
greet er festou-noz eta.

C'hweh heuliad a zo war ar bladenn:
pemp da zañsal hag eun ton-gwerz
nemetken: an hini a zo bet roet e ano
d'ar bladenn: **Ton ar menez du**. Son
a reont ar pez a vez dañset ar muia
er festou-noz: daou heuliad dañs-tro,
euz Kerne-Uhel (Fisel ha Plin) ha da-
ou euz Bro-Wened (Landé hag An
dro) gand eur «Scottish» ouspenn,
eun dañs anavezet n'eo ket hepren

e Bro-Skos hag e Breiz-Uhel, med en
Europa a-bez moarvad.

N'eus nemed unan euz an heulia-
dou-ze hag a zo kanet, an ton lande
'ni eo, gand pozioù galleg warnañ;
gwelloc'h hag èsoh da zañsal e vije
bet al lande-ze ma vije bet kanet
eun tammig buannoh. An heuliad
«An dro» hag an «dañs-Fisel» a
zeu ar gwella ganto.

Dre vraz ez eo eur bladenn hag a
blijo dreist-oli d'ar re a gar dansal e-
giz ar vro. Kempennet eo bet an to-
niou-ze espres-kaer evid lakaad da
zañsal, da lared eo en eun doare e-
eun a-walh; sonet int meur a wech
dioustu-kaer, ar pez a blij klaz d'an
dañserien, mez pas kement d'ar re
ne reont nemed sejalou marteze.
(N'eus nemed tri heuliad war beb tu,
ral a wech e vez gwelet se.)

Son a reont gand startijenn a-leiz,
klevet e vezont o «hopal» eur wech
ar mare evid brouda an dañserien,
boazet int da zon da zañsal en eur
vro ma vez dañset mad.

Ra vezint klevet o «hopal» e-pad
pell c'hoaz, rag en desped d'ar pez
a lavar puristet zo, e vefe eur holl
braz nompaz kaoud ken seurt strolla-
dou e Breiz.

J. Goyat.

Embannet eo ar bladenn gand **Ar
Folk**

Lizerou ol lennerien

Kaoud a ran e teu **Brud Nevez** diêsoh-diêsa da lenn d'ar brezoneger a-gavell, koulz ha me, dizesk-tre war ar yez lennegel.

J.K., Pariz.

Va adkoumanant a gasan da **Vrud nevez**, a gavan plijusoh-plijusa bewech.

H.D., Pleraneg.

Gand plijadur vraz em-eus lennet **Ar Reder-Mor**, digand **Kristian Brisson**. Skrivet eo bet en eur brezoneg mad ha glan. Sed aze eun oberenn...

J.E.M., Sant-Malo.

Setu aze eul lizer a gasan deoh da veza embannet e-barz **Brud Nevez**. Ho trugarekaad a ran a-hend-all da veza feal hag aketuz evid moulla ha kas da benn embannidigez eur gelaouenn a zeu da veza dedennusoh-dedennusa gand red an amzer.

Mantret on bet ivez gand kelou maro **P.M. Mevel**, an Ankou o falhad adarre evid brasa koll ar brezoneg.

Lennet em-eus ar pennad-barn diwar eur film nevez savet « Un chien dans un jeu de quilles » an hini eo; sinet gand F.B. (Fañch Broudig a-dreñv al lizerennou-ze, emichañs). An destenn-ze a lak war-wel eur gudenn goz hag a zeu a-nevez endro beb ar mare. Ya, goap a reer ouzom ha n'eo ket war ar skrammou braz hepken e vez greet mod-se, med e peb leh hag e peb koulz euz on buhez koulz lared.

Abalamour da ze ne hellfen ket chom sioulig em hornig ha lakeet beh warnon evid resisaad traou 'zo.

Abalamour da betra e vez lakeet da hoarzin diwar-goust Breiziz 'zo, a-benn ar fin? N'am-eus kavet nemed eur respont d'ober: peogwir ez eo êz, gwall-êz.

Ma vefe greet goap gand ar re-ze (aozer ar film hag ar hoarierien) ouz ar Yuzevien da skwer, ne vefent ket pell da veza kaset dirag al lez-varn, tamallet dezo beza gouennelourien, lakeet war o chouk al lezenn bet ijinet gand an Ao. Pleven evid divenn ar minoreleziou sañset.

Ha piou a zoñje trei eur film e Bro-Gorsika en eur gunujenni paotred o deñved; nann, n'eus filmer ebed sod a-walh evid ober kement-se, aon dezañ beza spontet diouz an noz ha distrujet e di pe e garr-tan.

Med amañ e Breiz, n'eo ket memez mod tamm ebed, êz eo er kontrol krañchad ha tufa war al labourerien pe war ar re a zo chomet feal da yez on hendadou. Ha ni peurfesa da chom dizeblant e-keñver an oll zigoueziou-ze, petra 'ta, boaziet om bremañ gand toud an traou faoz a vez lavaret diwar on fenn: warlerhiet om.

Daoust hag ez eo gwir? D'am zoñj n'eo ket diwir a-grenn, damwir eo da nebeuta, evid pezh a zell ouz an arboellerezh, anad eo: ne vez ket roet deom on gwirioù; mad om da bêa an taosou, an taillou, med evid reseo ar pezh a zo dleet deom, dao e vo kaoud pasianted a-walh. War ar zevenadur ez eo splannoh ivez, grateet, kinniget, prometet eo bet d'ar paour-kêz Yann Gouer, n'eus forz petra a-raog ar votadegoù (re an deg a viz mae pe ar re all), med ne dalvez ket ar boan seveni ouz an oll draou-ze eur wech beza moueziet ha staliet mad war eur gador bennag gand eun disterra galloud. Brao eo garmi ha huchal a-bouez-penn goude-ze; doganet om bet.

N'eus nemed selaou ha kleved ar zavar a zo war-dro an dilennadegoù tiez-kêr; aze ez eus tud evel an Aotrounez Briand, depute P.S. Gwengamp, Goasduff euz ar R.P.R. hag eun toullad reoù all hag a gomz hag a breg bremañ divez e brezoneg dirag ar hamera pe ar mikro ('vid tapoùd mouezioù 'zo, war a zeblant) hogen ar re-ze n'o-deus greet netra pe dost evid ar yez o buhez-pad.

Nann avad, ne vo echuet ar c'hoarzedegoù diwar-goust ar Vretoned nag er zaliou teñval nag e-barz ar strolladoù politik gall.

Yann-Ber Delisle, Speied.

Notenn a-berz Brud Nevez. Kas a reom da zoñj e hell pep hini rei da houzoud e venozioù - gand ma ne vo ket a gunujennou e-barz - heb ma vefent re ar re a ra war-dro **Brud Nevez**, anad eo.

PAOTR TREOURE

Mojennou

« Unan euz best-sellerien on amzer »
20 lur (200 g)

JAKEZ RIOU

Geotenn ar Werhez, ha **barzonegou**
34 lur (200g)

An ti satanazet:

15 lur (200g)

Mikael MADEG

PEMP TROAD AR MAOUT

danevellou

434 bajenn.

30 lur - 550 g.

Loeiz Roparz

Brezoneg 'n eur gana

- En ti bihan lein ar menez: kan ar hejer: Son ar c'hwenn: Pa oan o sevel
lein ar roz: Biskoaz 'm-oa c'hoarzet kemend-all: Tond d'ar gêr euz a
Rostren: Al laouenanig: Ev' chistr 'ta: Laou: Kabiten St-Malo: Bannielou
Lambaol: Ar hoz paotr-yaouank-koz: Metig

Eul leorig 7 lur (50g)

Eur vinikasedenn: 40 lur (100g)

da ienn ha da adlenn

NAIG ROZMOR

Karantez ha karantez

barzonegou

18 lur (150g)

Fañch BROUDIG

**LIBERTERIEN OH EMBANN
EUR GELAOUENN VREZONEG :**

BRUG : 1913-1914

42 lur

**Per-Jakez Helias
Piou e-neus lazet
an hini koz?**

5 lur - (50 g)

Bugale Skol Blouhineg

Rouanez ar gorrigez
- gand eun droidigez en esperanto

10 lur (150g)

